

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXI. ÉVFOLYAM, 1931 OKTÓBER

HALLGATHATNAK-E?

„Fegyverek között hallgatnak a műzsák.” Így szól a régi Róma jelszava, mely a szellemi élet melódiáit csak az élet melléköngéjének tekintette. Ezzel szemben Jeruzsálem felfogása mindig más volt. Fegyverek között, a legsúlyosabb harcok közepette a zsidó szellemi élet kiépítését, a jabnei bástyák megmentését tartotta a legfontosabb feladatnak.

A gazdasági válságok súlyos küzdelmei nehezdednek az egész világra. Szinte fordítottját látjuk mindenütt a nechémiai képnek: az egyik kézben a lét harcának kíméletlen fegyvere, a másikban nem a vakolókanál, hanem a bontó csákány. Lebontani, „leépíteni”, amit a jobb idők épülésül reánk hagytak. De a zsidóság legbensőbb vágyódása mindig a lelki felemelkedés volt. A zsidó történelem útja nincs rózsákkal ágyazva. Mégis a legsötétebb időkben is mindenütt üdítő színekben fakadtak Génusza megújodásának virágai. Ki vállalhatná a felelősséget a jövő előtt a zsidó lélek kertjének letiprásáért, a szellemi lánc megszakításáért?

Nehéz tél közeledtének léptei nyugtalanítják az emberiséget. De előttiünk lebeg a bibliai íge, hogy „nemcsak a kenyérrel egyedül él az ember, hanem mindazzal, ami származik az Úrnak szájából, él az ember”. Sem a bőség, sem a szűkség nem térítheti el attól a sóvárgásától, hogy magasabb szférákban keressen üdülést, megtisztulást. Gondterhes időkben pedig még inkább szomjúhozik a lélek a szellemi élet felfrissítő forrásai után.

Azokra, akik ma a zsidó vártákon állanak, ketős kötelesség hárul. Örködni a folytonosság megővésén és ébrentartani az érdeklődést a zsidó alkotás halhatatlan értékei iránt.

Változnak az idők, minden sötétségre derengés következik. De addig is, ha szólnak a mélységből a hangok: „Strázsa, mi van az éjszakával?” — hallaniok kell a vigasztaló prófétai feleletet: „Szól a strázsa: jön a reggel, ha éj van is; ha sóvárogtok, sóvárogjatok, térjete vissza és jertek”. A zsidósághoz való visszatérés a zsidó emelkedés egyetlen útja . . .

P. J.

A MULT ÉS JÖVŐ KULTURESTJE

1931 OKTÓBER, 25-ÉN VASÁRNAP ESTE FÉL 9-KOR
A ZENEAKADÉMIA NAGYTERMÉBEN

A Mult és Jövő kultürestjei a legválságosabb időkben is megnyugvást és lelkes hangulatot vittek a közönségbe. Ép ezért úgy véljük, semmi ok sincs arra, hogy ezeket a kultürestéket, amelyek a zsidó művészet, zene, költészet terén úttörő missziót teljesítenek nálunk, az általános depresszióknak engedve, szüneteltessük. Ellenkezőleg. Az idén is példát kell adnunk magas színvonalú műsorunkkal mindazoknak, akik a Mult és Jövő estjeiből szoktak Budapesten és egyebütt művészi anyagot, programot, tartalmat és formát meríteni.

A Mult és Jövő első idei kultürestjének érdekessége Törzs Jenőnek, az istenáldotta nagy művészek fellépése lesz. Törzs Jenőt, a színpad ünnepeltjét alig hallotta még a közönség pódiumon és így érthető érdeklődéssel várják tőle a héber költők és új zsidó poéták interpretálását. Szabó Lujza, a M. kir. Operaház ünnepelt koloratür-művésznője klasszikus és héber áriákat fog előadni. R. Albert Erzsé, a kiváló énekművésznő, aki a Mult és Jövő estjein annyi emlékeztető sikert aratott, ezúttal is igen érdekes műsort állított össze az est programjának megfelelően.

Két külföldi vendége is lesz az estnek, Joachim Stutschewsky, a világhírű zsidó zeneszerző és csellóművész, aki saját kompozícióit fogja bemutatni, köztük több szentföldi melódia és chaluc-ének mesteri átdolgozását. Gerson L. Margolies, a bécsi lipótvárosi nagytemplom főkantora, a nagyhírű koncerténekes héber népdalokat és áriákat fog előadni. A két külföldi vendég első budapesti bemutatkozása az idei művészi élet kiemelkedő eseménye lesz.

Lapunk programjához híven, az idén is alkalmat adunk új fiatal tehetségeknek, hogy a Mult és Jövő pódiumáról induljanak a siker és népszerűség útjára. Forray Annie operaénekesnő, a legutóbbi nemzetközi legszebb hang-pályázat díjnyertese ezen az estén bravúros áriákkal és a telavivi héber Opera műsorából vett számokkal lép fel. Setét György, a Hubay-mesteriskolát végzett jeles hegedűművész biblikus kompozíciókat mutat be. Lenkey Gyöngyi, az ifjú előadóművész-gárda egyik legtehetségesebb tagja modern zsidó költőkből szaval. A kultürest változatosságát emelni fogják Vidor Ferike humoros és komoly zsidó népdaljai, amelyeket Kelen Hugó, a kiváló zeneszerző írt át részben eredeti jidis szövegekre, részben Patai József verseire. Orgona, hárfá, zongora és vegyes karok kísérik a nagy műsort. A zongorakiséretet Kenéz Lili zongoraművésznő látja el.

Jegyek a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

Marek Szwarc (Paris): Kájin és Ábel.

Cain et Abel (1929)

Marek Szwarc (Paris): A cadik halála.

La mort du Saint (1926)

Marek Szwarc (Paris) : L'chajim ! (1923)

Marek Szwarc (Paris) : Bileam és az angyal.

Balaam et l'Ange (1924)

A livornói zsidó templom. (Régi metszet után) Die grosse Synagoge in Livorno

STRAUSZ ADOLF: LIVORNO

A TEMPLOM. — PROF. DR. ALFREDO TOAFF FŐRABBI. — A ZSIDÓ MÚZEUM

Néhány évtizede, hogy Gregorovius klasszikus munkáit olvastam Rómáról és a római birodalomról. Ebben egyhelyütt azt mondja Gregorovius szinte lelkes hangon a livornói zsidótemplomról: „szépsége páratlan, szebb és nagyobb még mint az amsterdami templom, amelyet tévesen tartottak Európa legszebb zsidó templomának“. Ugyanebben az időben kezembe került egy német nagy lexikon, amely kizárólag a világ összes nevezetesebb városairól beszélt, ez Livornót illetően azt mondja, hogy annak zsidó temploma „a földkerekség legnagyobb, leggazdagabb zsidó temploma“. Nem tudtam elfelejteni ezt. Évtizedeken keresztül bennem volt és nyugtalanított a vágy, hogy Livornóba kell mennem, a csodaszép templomot hadd lássam meg én is. Csak az idén keríthettem sort, hogy régi vágyódásomat kielégíthessem, és elindultam Livornóba a liguriai tenger partjára.

Firenzéből indultam és délután érkeztem Livornóba. De már az út alatt minél tovább mentem, annál nagyobb nyugtalanság égett bennem, meglátni a tengert, melynek a partján a híres livornói kikötő épült. Hiába néztem, hiába lestem, már Pizát is elhagytuk, amelynek ferde tornya búsan integetett felém, de még a tengert nem láttam. Végre nagy kanyarodással befordult vonatunk a végállomásra. Livornóban voltunk. Hogy jobban szemügyre vegyem a várost is,

nyitott autón indultam el a nyílegyenes Carducci-úton. Lagalább is olyan széles, mint a mi Andrássy-utunk, abban a részben és abban a stílusban, amely a Városliget közelében van. Ezt is gyönyörű szép világ szegélyezik ragyogóan virágos és gyümölcsös kertekben. Az út, amely engem a szállodáig vezetett, sok kilométernyi. Az egész várost átszeli a tengerpartig és mindig széles, tiszta és forgalmas. A Carducci-út folytatása ugyanabban az egyenes vonalban a Zola Emil-útja. Ez a Piazza Carlo Alberton keresztül visz, illetve azt megkerüli és ugyancsak a régi irányban, vagyis a Carducci által megkezdett út irányában kerül a Vittorio Emanuele útjára. Itt állottunk meg a kikötő közelében egy nagy, előkelő szálló előtt.

Már előzetesen tudakolóztam, hogy hol kell megszállnom, ha a zsidó templom szomszédságában akarok lakni. Legalkalmasabb, mondta egy útitársam, a Hotel Angleterre Campari via Vittorio Emanuele szálló. Annak közvetlen közelében van az a tér, melyen a zsidó templom áll. A vonaton figyelmeztettek, hogy a zsidó templom az Élia Benamozegh-téren van. Érdekes, hogy a városi nyomtatványokban is mindeütt az áll, hogy „il tempio“ a „piaza Élia Benamozegh“-en van, a zsidó lunarióban, vagyis naptárban még mindig a régi név fordul elő, a Piazza Nova 7.

Tehát itt voltam a via Vittorio Emanuelen, a

A „MACCHINA DELLA GUCCAGNA“ „A BŐSÉG TORNYA“.

melyet a livornói zsidók a város lakosságának megvendégelésére állítottak fel 1739-ben.

Ez év március 8-án a hitközség névpünnepet rendezett annak örömére, hogy Ferenc nagyherceg és neje Mária Terézia, a későbbi magyar királynő elfoglalták a toscanai trónt. Az obeliszk-szerű épületet, melynek tetején a bőség istenasszonyának, alsó részén a Mediciház nagyjainak szobrai állnak, telis-tele aggatták sült és füstölt hússal, bika, borjú és szárnyas pecsenyékkel. Egy mesterséges szökőkút a bort ontotta. Itt mulatott Livorno egész lakossága egy nap és egy éjjel zene és tánc mellett. Az obeliszk a fejedelmi palota előtt állott és annak erkélyéről gyönyörködött az uralkodópár a páratlan látványban

Der „Schlaraffenturm“ den die jüdische Gemeinde in Livorno zur Festgabe d. Tronbesteigung des Grossfürsten Franz 1739. errichtete.

templom közelében. Ez az út a legélénkebb forgalmu, amelyben a leggazdagabb és legelőkelőbb üzletek megszámlálhatatlan sora díszelg.

Siettem a Piazza Élia Benamozegh felé, mert a nap már-már nyugovóra térőben volt. Okvetlenül összegyülekeznek ott, hogy a mindennapi esti imát elmondják. Nem kell sehova sem szaladgálnom, mert most nyitva találok a templomot. Szinte dobogó szívvel siettem azon a rövid közön keresztül, amely a templom-térhez vezetett.

Tiszta, szép, nagy komoly épület előtt állottam. Tisztaságával és nagyságával elütött a többi épülettől, de megdöbbenve láttam, hogy három nagy kapuja arcban, zárva volt. Fel-alá járkáltam nyugtalanul, várva, hogy azokat kinyitják. Az egyik épületben, szemben a templommal, egy nagy fehér márványtáblát láttam, amelyen az a felírás állott, hogy itt lakott a nagyhirű tudós és teológus, Élia Benamozegh, aki a hitközség főabbija és dicső vezetője volt. Leírtam az olasz felírást és mentem tovább. Két házzal odébb ismét egy nagy fehér márványtáblát láttam, azon pedig aranybetűkkel az állott, hogy itt született Sir Mozes Montefiore. Toaff főrabbi így emlékezik meg erről: két név fonódik itt együvé. Az egyik az isteni és emberi tudomány — a másik a lelkiismereti szabadság és a vallási gondolatnak minden ember számára való jogosságának apostola volt.

És én nézem a táblát és látom lelkiszemeimmel Mózes Montefiore gyönyörű ősz fejét, aki 76 éves korában Londonból elindult, hogy hajón és szekéren Szíriába menjen, Damaskusba siessen, hogy ott az üldözött zsidókon segítsen. Angol konzul és egy csomó kavasz, valamint Crémieux, a francia zsidóhíttől miniszter kísérte Damaskusba az aggasztán Montefioret.

III. Ferdinand szabadalmi okmánytára a livornói és az odamenekült zsidók részére. (16. század)
Privilegien der Juden von Livorno und Maranen (16. Jahrhundert)

Prof. Dr. Alfredo Toaff, lívornai főrabbi

Megfenyítettette Mehemed Ali és a szultánnal az ottani pasát, aki kegyetlenül üldözte a damaskusi, illetve a Szíriában lakó zsidókat. Meglátogatta emiatt Alexandriában Mehemed Alit és Konstantinápolyban a szultánt. Ugyanez a Montefiore hat évvel később, tehát 82-ik esztendejében a cárhoz utazott télvíz idején Pétervárra, hogy kerje a cárjaindulatát a zsidók érdekében, akik akkor Oroszország különböző pontjain kegyetlen üldözéseket szenvedtek. Istennek különös kegyelméből megtehetette ez a patriarcha korban élő nagy ember zsidó testvérei érdekében a nehéz utazásokat. És én nézem a táblát és elképzelem végig az öreg Montefiore nehéz útját, aki idesiettem messze idegen földről, tisztán abból a célból, hogy ezt a templomot lássam, benne gyönyörködjem és büszkeséggel nézhessek vissza azokra a spanyol és portugál országokból kiüldözött zsidó testvéreimre, akik ezelőtt 300 évvel ezt a csodaszép templomot megteremtették. Nézem én is, az aggastyán, aki ebben a forró, majdnem elviselhetetlen izzó napfényben ideutaztam. Csak az úton éreztem fáradtságot, de megérkezve, mintha életem legkedvesebb kirándulását végeztem volna, olyan frissen, olyan fürgén járom a templom előtti tiszta, szép teret.

De az idő lassanként múlt. Nyugalanság ég bennem, hogy a templom ajtói nem nyílnak meg. Egy kereskedőhöz fordultam, akinek üzlete éppen a csukott ajtókkal szemben volt és őt kérdeztem:

— Vajjon mikor nyitják ki a templom kapuit és szoktak-e itt mindennap imádkozni?

Szinte sértődötten nézett rám a zsidó testvér:

— A kapukat nem fogják kinyitni most egyáltalán, de bent vannak és imádkoznak. A templom melletti ház kapuján tessék bemenni, ott egyenesen a főtemplom nagytermébe vezet egy lépcső.

Mint egy kirepített nyílvevessző, úgy iramodtam keresztül a téren, a templom szomszédházának kapujához. Szinte lihegve szaladtam fel a lépcsőkön és csakugyan ott álltam a templom egyik mellékajtájának küszöbén.

És magam előtt láttam a híres livornói templom belsejét. A lélekzetem elállott. Csak bámultam. Pár pillanatra egy lépést nem tudtam tenni előbbre. Nagy várakozással indultam én Livornóba, igen felcsigázott várakozással, hogy milyen az a híres livornói zsidó templom? De mihelyt beljebb léptem a templomba,

mindez a várakozás eltörpült a semmibe az előttem feltárult látvány mellett, amit a templom káprázatos, tüneményes képe nyújtott. *Nemcsak a legnagyobb zsidó templom ez, de a leggazdagabb, a legdíszesebb, vonalaiban és díszítményeiben a legelőkelőbb.*

Egy négyszögletes, magas, kétsoros hölgykarzattal körülvett terem, számtalan ércsillárokkal, melyek valamikor olajcsészékkel voltak ellátva, most pedig kristálytálcákon égő ezernyi villanyos gyertya szinte szemetkáprázatóan hullámszerűen le a gazdag stuccóval díszített mennyezetből a levegőben. Mert ebben a templomban a levegő is nagyvonalú. Nincsenek oszlopok, csak a karzatok körül. Egyszerre áttekinthető. És meglátjuk az „Aron Akadost“, ahogy itt mondják, vagyis a Frigyszekrényt a keleti oldalán s azzal szemben, nem mellette, nem előtte, hanem talán 30 lépéssel szemben vele emelkedik az előimádkozó helye, a Téba, a Tóraolvasásra szolgáló nagy asztallal.

Ezt, valamint az Aron Akados leírásába alig merek fogni. El tudom mondani az anyagukat, a formákat, a méreteket. De a szívet megdobogtató és a lélekbe markoló hatást sem szóval, sem írással kifejezni nem tudom.

Mind a kettő márványalkotás, színes, ritka kövekből, művészi összeállításban. Az ember el sem tudja képzelni, honnan szerezhették ezeket a ritkaságszerű, ezerféle színben tündöklő márványokat. Nagyon valószínű, hogy ősrégi, rombadőlt palotákból gyűjtötték, vagy pedig a Kelet tudta őket erre a célra nyújtani, mint ahogy Olaszország leghíresebb keresztény templomai többnyire a Keletről kapták a ritka szép színes márványanyagot, amellyel templomaikat feldíszítették. Nemes, szép és előkelően nyugodt formája van az Aron Akadosnak, amíg ez tisztán a Tóraszekrényt szolgálja. Azonban ezt a Tóraszekrényt olyan gazdag díszítés övezi oldalt és fel a magasba, szinte a mennyezet érintésével, amely leköti, megbűvöli a szemet, amikor tekintetével kíséri a hullámokban felfelé törekvő díszsillárokat, részben falbaerősítetten, részben pedig a levegőben függőket. Sok nemes fémből, mások aranyozott más ércből készültek. Összességükben hatalmas benyomást tesznek. Mint az égboltozat csillagai, úgy ragyog és fénylik itt minden. Az Aron Akadost ezernyi gyertya és száz meg száz örökéző függő ezüst lámpa veszi körül.

A mesteri alkotású előimádkozó hely valósággal külön épület. Magassága mintegy 3—4 méter. Kétoldalt fehér márványlépcsők vezetnek fel és az egész márványalkotmány ugyanúgy drága, ritka, ragyogóan színes márványkövekből épült. A hossza körülbelül 8 méter, a szélessége 3—4 méter.

A padok a közönség részére nem az oltárral szemben vannak, hanem hosszában, úgy hogy mindenki oldalt ül úgy az előimádkozónak, mint a Frigyszekrénynek. A Frigyszekrény és az előimádkozó helye között széles, nagy üresség van. Levegő. Úgy hogy az ünnepélyes körmenetek kényelmesen és méltóságosan mozoghatnak a kivett Tórákkal.

Gyönyörű és megkapó hatást keltenek a női karzatok, szinte olyan benyomást tesznek a sűrű oszlopok miatt, melyek közvetlen a karzatok előtt állanak, mint egy óriási színház páholsorai.

Nagy dicséret illetheti Ignazio Fazzi építész, aki 1601-ben azt a templomot tervezte és felépítette. Még nagyobb dicséret és hála illeti meg azokat a derék zsidókat, akik áldozatkészségükkel a lehetőségét nyújtották, hogy a livornói zsidók számára ilyen nagyszabású templomot emelhettek. Akik ezt az áldozatot hozták, azok mind Spanyolországból és Portugáliából idemenekült zsidók vagy marranusok voltak. Ezeknek az idemenekülése azonban nem úgy történt, mint Itáliának más városaiban. Ezeket hivatalosan, ünnepélyes kinyilatkoztatással a Medici Cosmus és I. Ferdinánd Grand Ducák meghívták. Hangoztatták, hogy a marranusok, vagyis a titkos zsidók, ne féljenek semmit, nyugodtan és bátran jöhetnek és telepedhetnek le a számukra kijelölt városrészben. Elfoglalhatják az ott lévő házakat és építhetnek maguknak tetszés szerinti házakat, lakásokat. Vegyenek részt a kereskedelmi forgalomban, az iparosságban és különösen figyelmükbe ajánlja a korallok esziszolását.

És tény, bár azokat a területeket, amelyeken a zsidók letelepedtek, valamikor szintén ghettónak hívták, de semmiben sem hasonlított sem a római, sem a veneziai, sem az anconai, sem egyebütt levő ghettóhoz. Sem elkerítve nem volt, sem kapukkal el látva nem volt.

A livornói zsidókat a keresztény lakosság sohasem bántalmazta, sőt elismerte mindig tehetségüket, műveltségüket és szorgalmukat. A város keresztény lakossága kivételes tisztelettel viseltetett a gyönyörű zsidó templommal szemben, de az uralkodóház tagjai is, akik néhányszor felkeresték. Így többek között Mária Terézia, a magyar királynő, aki 1736-ban Ferenc toszkánai nagyherceg neje lett, férjével Lotharingiai Ferenc és Károly sógorával 1739 márc. 13-án megjelent a templomban. Az uralkodópárt az egész hitközség nagy ünnepséggel fogadta. E látogatásról művészi márvány emléktábla tesz említést. Egy évvel később koronázták meg Mária Teréziát Pozsonyban, mint magyar királyt.

A zsidók letelepedése a város jelentőségét, sőt terjeszkedését gyorsan előmozdította. Mindig barátságos érintkezés állott fenn zsidók és nem zsidók között Livornóban. Livornó csak akkor lett városossá tulajdonképpen, amikor a spanyol és portugál zsidók nagyobb tömegben ott letelepedtek. Azelőtt Livornónak nem volt városi jellege.

Mielőtt a spanyol és portugál zsidók jöttek, Livornónak alig volt 1—2000 lakosa és pár évtized elmúltával, Livorno kikötője az egész Középtengerben elsőrangú helyet foglal el, lakosainak száma pedig hirtelen felemelkedett. Régi leírásokban csak a zsidók számát húszezerre teszik. Ezt a számot Toaff főrabbi hozzám írt levelében kétségszűre vonja. Ő átkutatta, úgy mond, a levéltár összes aktáit s úgy találta, hogy a zsidóság száma a legvirágzóbb időkben sem érte el a tizezret. A livornói hitközségnek mintegy ötven kisebb-nagyobb jelentőségű kultúrai és jóté-

konysági intézete van. Ezúttal azonban csak egy alkotásukról akarok megemlékezni, amelyet két év előtt teremtettek, a zsidó múzeumról, melyre büszkeséggel tekint nemcsak a zsidóság, hanem Livornó összlakossága. Ennek a múzeumnak az eszméje és gyakorlati keresztülvitele, a főrabbi műve, aki egyáltalán új szint hozott a hitközség életébe.

Prof. Dr. Alfredo Toaff, főrabbi, Livornóban született 1880 nov. 16-án. A livornói Collegio Rabbincoban tanult, ahol még Élia Benamozegh volt a tanára, aki által 1897-ben a Maskie címet nyerte és 1901-ben ugyancsak Livornóban a Hacham címet kapta. A pizai egyetemen 1906-ban filozófiai doktorátust nyerve, kinevezték a Collegio Rabbincóra héber irodalmi tanárnak, szülővárosa pedig kinevezte a livornói középiskola latin, görög és olasz irodalom tanárának. Dr. Samuele Colombo mestere és barátja halála után 1923-ban megválasztották a livornói hitközség főrabbijává és igazgatója lett a Collegio Rabbincónak. Alaposan tanulmányozta a livornói hitközség történetét, melyről 1929-ben számos előadást tartott. Ezek a tanulmányok nemsokára nyomtatásban fognak megjelenni. Számos munkái, különösen a XVIII. századból, megjelentek 1904-ben. Éveken keresztül szorgalmasan írta „Vesillo” és a „Corriere Israelitico”-ban, valamint maga is szerkesztett egy folyóiratot, melynek címe „Lux”.

De Dr. Toaff főrabbi nemcsak fáradhatatlan irodalmi tevékenységet fejtett ki, az adminisztratív munkássága is párfját ritkító. És bár a gazdasági válság, mely a világháború után egész Európán végigszáguldott és Livornót különösen érzékenyen sújtotta, sikerült Dr. Toaffnak a hitközség kebelében sok újat és hasznosat teremteni. Szinte a livornói hitközség hajdani fényét ezerekné visszavarázsolni. Legjellemzőbb e tekintetben az 1927-ben kifejtett munkássága. Megteremtette a livornói zsidó múzeumot, mely a legelső „Zsidó Múzeum” egész Itáliában.

Portugiesische Lampe in der Synagoge von Livorno

Portugáliai lámpa 1400-ból a livornói zsinagógában

KODOLÁNYI JÁNOS: BERTA

Mikor először ment át a szűk, kopár udvaron, nem tudta elnyomni kellemetlen érzéseit. A patkóalakú ház rozoga tornácára kis lakások ajtói és zebkendőnyi ablakai nyíltak, mosás gőze, hagyományok áradt ki az őszi levegőbe, a porban mezitlábás kis zsidógyerek játszott, az egyik saroklakásból hegedünyikorgás csordogált s éppen szemben a kapuval kopott öregasszony ült a számlayon és ruhát foltozott. A nyolcadikos diák, a vidékről jött keresztény úrigyerek arra gondolt, hogy visszafordul, de mikor ez az érzés tudatosra lett benne, olyan szomorúság fogta el, hogy mégis folytatta útját. Az öregasszony nehezen, fáradtan állt fel és köszöntötte. Berta anyja volt. Ő kedvesen köszönt neki, mert nagyon vigyázott, hogy a szegényekkel és elnyomottakkal ne éreztesse felsőbbiségét és szinte szégyelte, hogy úrigyerek.

A konyha ragyogóan tiszta volt, a tégla pirosra voltak mázolva s az edények ragyogtak a kopott falon. Berta már jött az egyetlen szobából és lelkesen mosolygott. Úgy megszorította a fiú kezét, mintha nem akarná elereszteni. Laci zavartan hümmögött valamit, aztán bementek a szobába. Nyitva voltak az ablakok és besütött a nap. A horgolt csipkefüggönyök cifra ábrákat rajzoltak a sűrű padlóra. Szegényesek voltak a bútorok, kopottak, de tiszták. Piros takaró takarta az ágyakat s az asztal közepén üvegüzében fanyarillatú őszirózsák szomorkodtak. S Berta is úgy mosolygott az asztal mellett, mint az őszirózsa, vidáman is, szomorkásan is, pompázva is, szerényen is. És az ágyak fölött éppen így mosolygott egy bőbitás öregasszony s egy szakállas öregember képe, mint Berta meg az őszirózsák...

— Zsidók... — gondolta furcsálkodva a fiú, mikor körülnevezett. Hiszen volt ő már gyakran zsidóknál, de azok mások voltak. Éppen olyanok, mint más úriemberek. Nem igen lehetett észrevenni, hogy zsidók... De itt? Itt olyan furcsa és idegen minden. Olyan riadt, olyan félnék s olyan zárkózott. Itt úgy meglátszik mindenen, hogy ez a kis szoba a világ, hogy ezt gondolni, ápolni kell. Az arcképek a falon... Aztán fekete keretben valami furcsa írások, zászló-szerű, szögletes, vastag betűkkel... S az ajtó mellett is valami szenteltvíztartó-forma kis tok, vajjon mi van benne? Ült és iparkodott eltitkolni a kíváncsiságát és idegenkedését.

— Nem zavarom? — kérdezte.

— Ma már túl vagyok a munkán, — mondta boldogan Berta. Fekete haját hátrasímitotta, mert minduntalan magas, síma homlokába hullt és sötét szeme barátságosan csillogott a fiúval szemben. — Úgy-e, magának kellemetlen ez a mi nyomorúságos lakásunk? No, vallja be!

A fiú elpirult. Aztán szabadkozni kezdett.

— Én nagyon sokszor járok munkások, parasz-
tok között, szeretem őket, — magyarázta hevesen.

— Azok nem zsidók.

— De szegények.

— No jó, maga nagyon melegszívű fiú, — fogadta el az érveket Berta hálásan.

Aztán mind jobban belemélyedtek a beszélgetésbe. Berta elmondta, hogy az apja már nagyon régen meghalt s ő meg az öccse tartják el a családot. Négy húga volt még Bertának, akik nem laktak mind ott a kis szobában, hanem egy-egy rokon vette őket magához, éppen olyan szegény, mint Bertáék. Négy lány... Három még nem is kamasz, a negyedik kalapkészítést tanul. S Berta hivatalba jár. Az órák gyorsan múltak s a fiú észre sem vette, hogy feltárult előtte egy ismeretlen világ. Szegény emberek világa, akik mégsem hasonlítanak a többi szegényhez, egészen másféle az ő szegénységük. Ezek és tízezrek, milliók életébe pillantott bele. Millió kis szoba lett ebből a szobából, mint mikor prizmán néz át az ember és a tárgyak csillogva, forogva omlanak szét újakra s megint újakra s mégis ugyanaz valamennyi. Millió ilyen szegény Berta ült az asztalnál, millió kis zsidólány ment kora reggel a kalapműhelybe, millió kalapot készítettek, millió öregasszony ült a számlayon s millió rossz ruhát javíttatott. Berta volt a prizma és a fiú mélyen belenézett csodálatos szemébe s figyelte a milliók forgó áradatát...

Nehezen búcsúzott el este. S mély gondolatokba merülve ballagott hazafelé, a kisváros poros uccáján.

Azután egyre gyakrabban látogatta meg Bertát. Most már örömet érzett, amikor keresztülment a szűk udvaron, most már megértette a szenvedélyes hegedüs nyikorgását, most már együttértett a porban játszó kislúval, aki egyedül jött-ment az udvaron s magában énekelgetett és beszélgetett képzelt pajtásaival. Most már tudta, hogy milyen kéz az a ráncos, öreg kéz, amelyet megfogott, mikor Berta anyját üdvözölte és a zászlóforma, szögletes és vastag betűk a keretben mintha beszéltek volna hozzá, noha megmagyarázni nem tudta volna, hogy mit. És most már bámulta a fiút, aki este könyvekkel tér haza a munkájából és a halványarcú Ilkát is, Berta húgát, aki kiszabott kalapformákkal megrakodva rogyott le a székre s azonnal elővette tüjét és cérnáját.

S megnyílt ő is ezek előtt az emberek előtt, a kopott, szűk kis szobában és lassanként, mozaikokban, elmesélte az életét, nem titkolta többé legintimebb érzéseit sem, tudott jókedvű lenni és énekelni s tudott szomorú is lenni, ha valami bántotta. Vasárnap délutánjait mindig Bertáéknál töltötte s beszélt a falujáról, a parasztokról és szép bérésnótákat dalolt és az öregasszony, a fiú s a lányok ott ültek körülötte és boldogan hallgatták ezeket a számukra ismeretlen és idegen dalokat, amelyek anyyira különböztek a Budapesten gyártott népdalhamisítványoktól. Ők eddig csak ezeket ismerték.

A fiút lakótársai, — egy gimnázista, meg egy kereskedelmista, — állandóan csúfolták persze. Bertával való barátkozásának híre szétfutott az iskolában is. Nem volt nyugta sem otthon, sem az iskolában.

Berta ezt észrevette s egy este, mikor a fiú mogorván és lehajtott fejjel ült a besötétedő szobában, halk hangon, mintha simogatná, így szólt:

— Laci, azt hiszem, jobb lenne, ha nem jönne ezután hozzánk...

— Miért? — kérdezte a fiú megdöbbenve.

— Nézze, Laci... ez nagyon szomorú dolog... De mi zsidók vagyunk... És ha nem bocsátják meg valakinek, ha minden szabad idejét szegények között tölti el, akkor mennyivel nehezebben bocsátják meg, ha a szegények még hozzá zsidók is? Látja, — folytatta gyorsan, lehajtott a fejét s puha, fehér kezével az asztalterítőt simogatta, — ezt nekünk meg kell tanulnunk. Mi kiközösített, elnyomott emberek vagyunk, hiába minden törvény és minden szép frázis. Az nem rendes dolog, hogy maga annyira hozzánk szegődött. Ki fogják kiközösíteni a társai...

— Ez lehetetlen, ez abszurdum, ez ostoba korlátoltság! — kiáltott fel a fiú s tenyerével az asztalra csapott. Ám belül, a szíve mélyén érezte, hogy Berta igazat mond. Mennyivel érettebbek, mélyebben gondolkodók ezek a zsidóányok, mint mások... Lehajtott a fejét, aztán lassan felállt:

— Hát... ha maga is úgy akarja...

— Édes Laci, kedves barátom! — kiáltott fel Berta s ő is felállt s önkéntelenül megfogta a fiú kezét. — Ne értsen félre... Én nem akarom... Én... én úgy sajnálom... és éppen azért nem szeretném, ha keserűséget okozna magának ez a barátság, mert... — Mert?

Mind a ketten elhallgattak. S nézték egymást. Fogták egymás kezét s nézték egymást. A szobára már ráborult az est, csak Berta fehér arca és sötét szeme fénylett a homályban és a fiú izzó pillantása.

— Én, Berta, — mondta halkán a fiú s minden szót szünet szótagonként ejtett ki, — semmit sem bánok... Én nem bánom, akármit tesznek vagy mondanak is... Én szembeszállok akárkivel... Bertuka!

S átölelte Bertát s magához vonta s megcsókolta először a csodálatos, mély szemét, azután a magas homlokát s végül az ajkát is. És úgy álltak ott sokáig, percekig és olyan boldogok voltak, amilyenek csak tizenkilenc éves fiúk és tizennyolc éves lányok tudnak lenni s mindössze egyszer ebben az életben.

Aztán leültek egymás mellé a díványra és fogták egymás kezét. S hallgattak. Olyan csend volt, mintha erdőben ültek volna, szegény emberek és szegény kis szobák millióinak erdejében, ketten...

Mikor a fiú szédelegve, mámorosan hazament, semmit sem hallott diáktársainak gúnyolódásaiból. Hamar lefeküdt és belebámult a sötétbe. S gondolatban újra átélte ismét a Bertával való egész ismeretségét. Minden apróságra emlékezett és mindennek a gyökereig hatolt. S eszébe jutott, hogy kisgyerek korában ismeretlen gyerekek csúfolni kezdték: „Zsidó! Zsidó!” S hogy feldühösítette ez, hogy égett az arca, hogy kiabálta: „Nem vagyok zsidó! Nem igaz!” S

hányszor csúfolódott ő is így régen. És szerte a világ minden táján vannak kis szobák, műhelyekben dolgozó lányok, foltozás fölött görnyedő asszonyok, hivatalokban gépelő feketeszemű Berták, szegények s nemcsak szegények, de zsidók is! Kiközösítettek, elnyomottak, száműzöttek, kicsúfoltak... Mind Berták, mind, mind szegény kis Berták!

Másnap sokáig töprengett, hogy annak a napnak emlékére mit vegyen Bertának. S betért egy könyvkereskedésbe és sokáig turkált a könyvek, Berta kedves könyvei között. Flaubert... Tolsztoj... Turgenyev... Ady... Nem, egyik sem. Kiválasztott egy népköltési gyűjteményt, becsomagoltatta s otthon beleírta legszebb írásával: „Bertának, aki milliók életét mutatta meg nekem, hálával...”

S estefelé olyan boldogan, ahogy csak tizenkilenc éves fiúk tudnak boldogok lenni, elvitte a könyvet a kis szobába s letette az asztalra. Berta kinyitotta, elolvasta az ajánlást, aztán hirtelen könnyekre fakadt, lehajolt s megcsókolta Laci kezét.

— Ne! Ne! — tiltakozott ijedten a fiú, felemelte a lány arcát s megcsókolta. — Ne alázd meg magad, mert engem alázol meg!

S Berta a könyvvel körültáncolta a szobát, majd hirtelen a szekrényhez ment s kivett onnét egy könyvet.

— Nézd, Lacikám, — mondta szégyenkezve, — én is szántam neked valamit emlékül. Ha már nem leszünk együtt többet... és már a nevemet is elfelejtetted... legyen ez emlékeztető.

A fiú csodálkozva vette el a könyvet s belenézett. Héber írással teli könyv volt az, egyetlen szót sem értett belőle. Egyetlen betűt sem. De örült, ahogy csak tizenkilenc éves fiúk tudnak örülni, ha rájönnek, hogy ugyanazt gondolta a szerelmesük is, amit ők...

— Zsidó dalok, — magyarázta Berta. — Nem érted őket, nem baj... Majd én lefordítom neked és el is énekelem.

Leültek egymás mellé s Berta énekelt. Meleg althangon énekelt és az érthetetlen szavakból s a szomorú, szenvedélyes melódiákból leégett városok, romok lobogtak ki füstölögve, felkoncolt emberek vére gőzölt és csodálatos paloták és templomok cirádái emelkedtek.

— Berta, — mondta a fiú, — taníts meg engem héberül!

— Ó, te drága, te drága! — suttozta a lány s megcsókolta.

S attól fogva estéenként egy vékony, kis héber ábécéből tanult a fiú s a lány kezébe fogta az ő kezét s vezette a sorokon s a papíron, mint a kisgyermekét s csacsinak nevezte, ha eltévesztett valamit és a kis szoba eltűnt s eltűntek a millió szobák s a távolban, kétezer év távolában városok támadtak fel, olajkorsót a fejükön egyensúlyozó asszonyok, húzaföldek, amelyeken szegények tépték a kalászt és proféták, akik teveszörnyében vitatkoztak a királyokkal...

I. GAL-ESER (JERUZSÁLEM): NÉPÜNNEPÉLY SIMON HACADIK SIRJÁNÁL

*Asszonyok Simon Hacadi sírján
Frauen am Grab von Simon Hacadik*

Három híres sírhoz zárandokolnak leginkább a zsidók, sőt a nemzsidók is: A kabbalista *Rabbi Simon bar Jochai* sírjához Meronba, a csodatevő *Rabbi Meir Bal-Nész* sírjához Tiberiásba és *Simon Hacadi* sírjához Jeruzsálembe. Ezeket a zárandoklásokat mindhárom helyen nagy népünnepelekkel kötik össze.

Simon Hacadi sírját különösen a keleti zsidók keresik fel. A perzsa teherhordó, a jemeni kézműves, a marokkói gyümölcésárus és bucharai szőnyegkereskedő nem gondol ezen a napon üzletére, hanem már korán reggel elindul feleségétől, gyermekeivel a szent sír körül zöldelő ősrégi olajfák közé. Nagy kocsarakban viszik az egésznapit eleséget, nem felejtve otthon a teáskannát sem. A sír bejáratánál koldusok és nyomorékok gyülekeznek, akik ezen a napon nem kérnek, hanem követelik az alimizsnát. Ezen a napon különös kegy, ha valaki adhat, ajándékozhat. Héber és angol rendőrök gondoskodnak a rend fentartásáról. Nehéz feladat ez, főképp az asszonyok között, akik mind első szeretnének lenni a szent sírnál a gyertya és olajmécs meggyújtásában és szívük szomorúságának kiöntésében.

A keleti zsidók színes csoportokban helyezkednek el az olajfák árnyékában. Jemeniek a földön kinyúló nargilehkből szívják a vízen átszűrődő pipafüstöt. Kaukázusi zsidók kis nyársokon húsdarabokat forgatnak lobogó tűz fölött. Szezárd zsidók gramofont hoznak magukkal és szívhezszóló keleti dalokat játszanak halk zümmögéssel kísérve. Bucharai zsidók

szép szőnyegekben ülnek, mellettük tarka selyemsálakkal a vállukon, arany ékszerekkel teleaggatott asszonyok. A szomszédságukban mohamedán nők fekete fátyollal beborított arccal, arab törzsfőnökök feketekávé főző szolgálókkal. Négerek szerencsecsomagokat, abessziniaiak képeket kínálnak, Mózes és Áron, Mirjam és az orosz cárné képeit. Egy karcsú askenáz fiatalember félénken cukros mandulát és savanyú uborkát nyújt egy barna jemenita leány felé. A szülők mindjárt a jövőről szőnek álmokat. Két arab ifjú hangosan héberül diskurál. Így akarják magukra vonni a figyelmet és tudtul adni, hogy ők héber kurzust hallgattak és gyakorolták a hébert. „Kol-Noa” (Hangos filmszínház) előadásain is és a héber felírásokon, amik Greta Garbo, Ramon Novarro és Emil Jannings szerepeit kísérték.

Késő estig tart a sürgés-forgás Simon Hacadi sírja körül. Áhítatos csoportok megindultan jönnek ki a szent barlangból, ahol elsírták bánatukat Simon az Igazságos lelke előtt. Mások meg csakhamar elvegyülnek a népünnepelel forgatagában,

a keleti tömegben a gyermekek között, akik hónapokon át türelmetlenül várják a „búcsú”-napot, melyhez szívükben nem a múlandóság, hanem az életöröm fogalma fűződik.

Jemeniták Simon Hacadi sírja előtt

DR. BERNSTEIN BÉLA: A SZENTIRÁS ÉS AZ ÁSATÁSOK

FELOLVASÁS AZ I. M. I. T.-BEN

Amikor előadásom tárgyául a Szentírás elbeszélései és az ásatások eredményeinek összevetését választottam, abból indultam ki, hogy minden művelt embernek, sőt minden komoly ujságolvasónak is tudomással kell bírnia azokról a csodálatos eredményekről, melyeket az emberiség bölcsőjének, a Kelet földjének mélyéből több mint egy század óta napvilágra hozott a tudományos kutatás és melyek mindenkit, de különösen bennünket, zsidókat, szerfelett érdekelnek.

Mert mi, nincs okunk tagadni, a Kelet népe vagyunk, onnan indultunk el nem csak Nyugatra, de a világ minden tájára és ott, a Keleten teremtettük meg a többi nép mellett és azokkal kölcsönös hatás alatt állva, azokat az örök valláserkölcsei alapokat, melyeken az egész világ hite és vallása nyugszik. De amíg a többi ókori nép eltűnt az élők sorából és hagyatékát ellepte az évezredek por és homok, úgyhogy a föld méhéből kellett azt hosszú feledés után kiásni, minket nem ért ez a sors; mi minden ősrégi kincsünkkel, maradandó szellemi és lelki szerzeményünkkel állandóan Isten szabad ege alatt maradtunk és folytattuk megszokás nélkül, az ókori zsidóság egyenes utódaiként, küzdelmes, de diadalmas létünket. És így a mi Szentírásunk az, mely az emberiség legnagyobb kincse gyanánt, általunk jutott tovább az évezredek forgatagában; mi vigyáztunk rá, mint szemünk fényére, mi óvtuk minden betűjét, nemcsak a szellemét, a romlástól, a pusztulástól.

És amikor átmentettük csodálatos épségben a

több ezeréves Szentírást, akkor az ujkor kriticizmusa nekiesett, szét akarta boncolni, mint valami kísérleti hullát; megtámadta különösen Tóránk isteni eredetét, történeti hitelességét, a mesék országába utalva adatait, mint Mózes után ezer évvel élő szerzőnek csinálmányát. Különösen a múlt század második felében viruló német bibliakritikai iskola üzte ezt a vállalkozást a legnagyobb túlzással és csalhatatlansága hitében oly elméleteket állított fel, melyek alig hagytak ép részt Szentírásunkon.

De amikor a 19. század eleje óta az asszír, babyloni és palesztinai ásatások egész sereg köbe vésett, agyagtáblákra, edényekre írott emlékeket hoztak felszínre és Egyiptomban a királysírok, hatalmas földalatti helyiségek képei, szobrai és feliratai az ókori adatok egész tárházát nyitották meg minden várakozás ellenére, az emberi lángelme pedig csodálatos találékonysággal és bámulatos ügyességgel megfejtette az egyiptomi hieroglifákat, valamint az asszír ékirásokat, akkor mind világosabbakká váltak a bibliakritika tévedései, elméleteinek túlmerész volta és mind bizonyosabbá a Szentírás hagyományos hitelessége. És bár a mi Szent Tóránk nem szorul idegen tanukra, adatai igazukat önmagukban hordják, mégis jól esik a gyengébbek, a hitetlenek és könnyenhivőkkel szemben rámutatnunk arra, hogy az általuk egyedül teljesen megbízhatónak hirdetett tudományos kutatás lépten-nyomon igazolja a mi ősi, vallási hagyományunkat.

Ur-Kasdimban, Ábrahám szülőföldjén kiásott régi bálványképek
Götzenbilder aus Ur-Kasdim,
der Heimat Abrahams

Templombejárat Tel-Hallafban
Tempeleingang in Tel-Hallaff

„Figyelemreméltó tény“, írja dr. Bickell, „hogy a mi korunk nagy történeti felfedezései bizonyos módon kezdet fognak egymással, hogy a Pentateuchus mózesi szerzőségét megvédjék. Amíg az egyptológia Egyiptom egykori állapotával a legapróbb részletekben is megismertet és így a Tóra könyvének hiteleségét bizonyítja, amidőn kényszerít bennünket annak elismerésére, hogy az írója feltétlenül a Nilus völgyében élt, mint Mózes, addig az asszirológia megmutatja, hogy a különféle források feltevése hamis, és igazolja az isteni kinyilatkoztatás alapvető iratának egységességét.“

Vagy mint még korábban Fritz Hommel, *Die altisraelitische Ueberlieferung in inschriftlicher Beleuchtung* című érdekes munkájában mondja alapos bizonyítékok után: „Íme, így az izraelita történetnek Reus—Graf—Wellhausen által oly szellemesen felépített szerkezete menthetetlenül összeomlik. Mert különböző pontokban egyenesen ellentmond oly bizonyítékoknak, melyek minden ellentmondást levernek, mert épp ezek a bizonyítékok nem holmi későbbi hamisítványok, hanem okiratok, melyeket tőlük messze fekvő területekről származó, egykorú felirati emlékek hiteleseknek igazolnak.“

Nem lehet céлом, hogy e tudományos vita részleteit feltárjam, nagy és nehéz út lenne ez, csak vázlatosan akarom bemutatni azt a nagyszerű képet, melyet a Tórának főleg elbeszélései, összevetve az ásatások meglepő eredményeivel, nyújtanak, mindig igazolva azt az ősi jogunkat, hogy ragaszkodunk Tóránk adataihoz, melyek az ősrégi történetnek megbízható feljegyzései.

Bizonyára olvasták, hogy nem régiben fedeztek fel újra Ur városának talajában, ott ahol Ábrahám ősatyánk született és ahonnan Isten parancsára távozott, királysírokat, amelyek érdekes tartalmukkal bizonyítják, hogy sem Ur városa, sem Ábrahám élete nem utalható a mítosz körébe.

És azok az agyagtáblácskák finom ékírásukkal, melyeket Babylonia földjében nagy számban találtak, azt a történeti részletet is megvilágítják, melyet a bibliakritikusok mesének mondtak, amikor Ábránám idejében Amráfel-Hammurabi király háborút viselt és a négy király küzdött az öt ellen. Azok a nevek, melyeket Mózes I. k. 14. fejezete megörökít, található a táblácskákon (Kedorlaómer = Kedurlagomar, Árkóh, Elaszar királya = Iri-Aku, Larsza királya és Tideal = Tud'eal), mint tényleg élő harcolók. Ugyanaz a Hammurabi az, Ábrahám kortársa, aki 3800 évvel ezelőtt uralkodott ott, dinasztiát is alapított és kinek nagyszerű törvénykönyvét egy hatalmas sziklatömbbe véve 1902-ben találták meg, ami valóságos forradalmat idézett elő a felfedezések birodalmában. Oly hatalmas, igazán nagy koncepciójú törvénykönyv ez, mely a 20-ik század csodálatát is megérdemli és melyről a kritikusok csakhamar azt állították, hogy Mózes törvényeinek forrását képezik. D. H. Müller, a bécsi egyetem volt híres tanára kiadta a törvénykönyvet (*Die Gesetze Hammurabis und ihr Verhältnis zur mosaischen Gesetzgebung, sowie zu den XII. Tafeln, Text in Umschrift, deutsche und hebräische Übersetzung, Erläuterung und vergleichende Analyse. Wien, 1903.*) eredeti nyelven és héber meg német fordítással, bizonyítva azt, hogy bármennyire csábító is a feltevés, nem állja meg helyét, Mózes törvényei más magasabb forrásból folytak és eredetiségüket fölényesen megőrzik Hammurabival szemben is.

És úgy mint Ábrahám idejéről pontos történeti adatokat nyerünk az ékíratos emlékek által, úgy tudjuk ezek alapján, hogy az arameus nomádok, valószínűleg arab nyelvvel, a polgári időszámítás előtti 2-ik évezred első felében telepedtek le Mesopotámiában. tehát abban az időben, mikor a Szentírás szerint Jákob és Lábán ott fellépnek. Azért, míg Ábrahámot ibri-nek mondja az Írás, Jákob ősatyánkat „bujdosó arameus“-nak nevezi, aki húsz évi tartózkodás után visszatér Arámból „atyja tartózkodási helyére“ és ott marad, amíg el nem vándorol Egyiptomba József fia hívására.

Hogy mint jutott József Egyiptomba, azt tudjuk a Szentírás elbeszéléséből, amelyről Brugsch, a legkiválóbb egyptológusok egyike, azt mondja: „József története Egyiptomban minden idők számára utólérhetlen mintaképe marad a keleti elbeszélés művészetének. Az ókorinak és a keletinek varázsa, mely az egész elbeszélést elejétől végig átlengi, egyaránt vonzó marad minden olvasó számára, felekezeti, faj, ország és időpontra való tekintet nélkül.“

És valóban nem jelentőség nélkül való az a tény, hogy ez a gyönyörű történet minden részletében az akkori egyiptomi viszonyok hű képét tükrözi. Testvérei eladják Józsefet a midjániták vagy ismaeliták karavánjának, mely arra vonul, aminek megvilágítására szolgál, hogy a kelet-semita, mineusi feliratok szerint Midjániták voltak az állandó fűszerkereskedők, kik Egyiptomba szállították Kánaán illatszereit és amellet azokat a keleti rabszolgákat, syriaiakat, arabokat, lybiaiakat, amint az emlékjeleken képekben megjelennek, akiket Egyiptomban igen szívesen vásároltak. Józsefet is megveszi az egyiptomi főtisztviselő,

Potiphar, akinek neve azt jelenti: „A Ra = a nap-istennek szentelt“, amely Alsó-Egyiptom bálványa volt, tehát abban a részben, ahol akkor a hyksosok, vagyis a páasztorkirályok semita származású dinasztiája uralkodott, visszaszorítva a régi egyiptomi dinasztiát Közép- és Felső-Egyiptomba.

Itt lesz tehát József Potiphar házában felügyelője, mert, amint az egyiptomi emlékek mutatják, minden előkelőbb család tartott egy felügyelőt, aki a rabszolgák felett állt és a ház egész menetére vigyázott. Rendszeresen bottal vagy írótablával a kezében ábrázolják, néha magasabb, mint mind a többi a képen és neve: háznagy, a latin major domus. Hogy pedig Potiphar felesége szemet vetett a szép és fiatal felügyelőre, az is az egyiptomi nők helyzetéből magyarázható, mert ezek nem voltak a keleti nők módjára elzárva, hanem szabadon jelenhettek meg mindenütt fátyol nélkül, sőt a 2-ik dinasztiától kezdve trónöröklési joggal is bírtak.

Valóban, azoknak a régi egyiptomi nőknek nem kell szégyenkezniük a 20-ik század asszonya előtt, úgy tudtak ők a női hiúság vagy mondjuk a női szépités eszközeivel élni. Egy kép azt mutatja, amint az egyiptomi úrnő elefántcsont karosszékekben ül és szobalányai öltöztetik. Az egyik fonja ébenfekete haját sok finom fonatba, még egy pár hamisat is belevegyítve. A másik karját és ujjait díszíti gyűrűkkel, ékszerekkel és maga a hölgy válogatja a fülbevalókat, melyeket viselni akar. Mialatt pedig a körmök, szemöldökök és szempillák festésére való anyagot a megfelelő kancsalakba öntik, a nő álmodozva hallgatja a lant és hárfa zenéjét. József, az erényes héber fiú, megsínyli Potipharné vonzalmát: börtönbe kerül miatta. De ott sem

Kiásott bálvány. Thronende Göttin

hagyja el szerencséje, a fárao főtisztviselőivel kerül össze, akiknek álmát megfejti. A bibliakritikusok egy ideig azt állították, hogy mily lehetetlen a Szentírásnak erre vonatkozó elbeszélése, egészen más országvizonyait veszi alapul, hisz Egyiptomban nem is ismerték akkor a bort! Holott a feliratok épp az ellenkezőjét bizonyítják, sokszor látunk akkori képeken italtól mámoros férfiakat és nőket ábrázolva, és 1870-ben tette közzé Naville, francia tudós az edfu-i templomban talált feliratokat, melyek között van egy, mely a királyt ábrázolja a serleggel kezében és a magyarázó szöveg azt mondja: „Bogyók vannak a vízben kipréselve, a király issza azt.“ Teljesen ráillik tehát a főpohármester álmára, épp úgy, mint a főütemester előadását is igazolják a képek, melyek mutatják, hogy az egyiptomi pékek fejükön viszik kosárban a süteményt.

Feleki Sándor: Elhagyott templom

Kicsiny falu volt. Most már pusztá rom.
Lakója nincs. Gaz minden udvaron.
Halomra lötte azt az orosz gránát
S uccáin már csak a síró szél száll át.
Nincs itt kacaj, könny, nincs itt semmi élet,
Lakója mind, ki tudja, merre széledt.
A házakon nincs ablak, se tető
És sírkő nélkül sír a temető.
Szomorkodik a templom csendben, árván,
Kopott, repedt az oltára, a márvány.
Az ajtaja elkorhadt s félredobva
Ott büslakodik egy sötét sarokba'.
S mégis, ha jönnek zordon hidegek
— Ez a csoda, ki tudja, mi lehet —
Mint hogyha ott az élet újrakelne
S valaki bent víg nótát énekelne.
A ködös fagy elől egy cinege
Friss csicsérgéssel szállott ide be
S az oltár romján zengi énekét
S mintha nem volna itt már oly setét.
A fal mellett egy gyáva, szürke nyul.
Vihartól védve, félénken lapul
S besompolyog még a róka koma,
Meghúzódik, most nem kell lakoma.
Itt nem tör egy a másik életére,
Itt a gyűlölség mintha véget érne
És a szentelt hely romjai között
Nem volna üldözö és üldözött
S az állat is, aki ide betért,
Gyilkos vággyal nem szomjazná a vért.

Az őszi felhők közt most kinevet
Ragyogó nap, mint mikor kikelet
S arannyal festi be a templomot,
A rossz oltárt, a dülő szent romot.
Mint hogyha az Istennek két szeme
Derűsen a templomba nézne le,
Lenézne enyhén és mosolyogva
A düledező vén romokra,
Ahol lel mind oltalmat, enyhét,
Ki itt e földön tűr és szenved.

BÁLINT REZSŐ (PARIS): MAREK SZWARC

Párizs modern művészeti életében jelentős szerepe van a zsidó művészeknek. Egy pár rendkívüli szuggesztivitású egyéniség, akiknek művészetében — az ethnográfiai és zsidó motivumbeli külső elemeken kívül — olyan lényegesen elütő, új, bizarr szellemiség revelálódott, amire fel kellett figyelni. A számottevő új erők napról napra gyarapodtak, különösen a lengyelek, oroszok közül, annyira, hogy a kritikai közvélemény szinte egyöntetűen állapítja meg az aktuális modern zsidó művészetet.

Azt kellett mondanom: aktuális modern zsidó művészetet, — mert az a forró eleveenség, duzzadó gazdagság, ahogyan résztvesznek Párizs mai művészi életében, — meg kell állapítani, hogy nemcsak külön szint, erősebb vérkeringést, de az érték meghatározások szigorúbb mérlegelését támadják. Nagy szó ez ma itt, ahol előszeretettel beszélnek a „párizsi iskoláról“, holott az, ami itt mostanában művészeti téren történik, ma már nemzetközi nyelv, melynek Párizsban csak helyzeti karaktervonásai vannak. Az a forradalmi fordulat, melynek elindítását a háború előtt Henri Matisse, Picasso, Derain, Lhotte, Braque és a többiek adták, ma, sajnos, meg kell állapítani, hogy ez a folyamat nemcsak megállt, de az egész vonalon a kompromisszumok stádiumába jutott. Nincs tovább, mint ami a háborúelőtti időkben kialakult, ennek a stílus kialakulásának a variánsai élnek az új generáció munkáiban.

Marek Szwarc (Paris) Önarckép (1929)

Marek Szwarc (Paris): Ábrahám és a három angyal
Les trois anges

Szó sincs róla: időelőtti kérdés zsidó művészetről beszélni akkor, amikor ez a művészet mindössze egy pár évtized tradíciójába ágazik, egy Israels, Liebermann, Brandon, Bakst — talán még húsz, kimagasló nemzetközi név jelentőségébe —, akik közül az egyetlen zsidó Camille Pissarro az, aki ma a Louvre-ban az impresszionisták között két képével szerepel. Ha zsidó művészetről korai még beszélni, annál inkább lehet, sőt kell a zsidó művészekkel foglalkozni, akik közül európai értékek: Balgley, Chagall, Cavaillon, Feder, Kara, Kisling, Altmann, Kikoine, Krémégne, Kramstyck, Mané, Katz, Gotlieb, Hirschenberg, Modigliani(†), Zak(†), Pascin(†), Soutine, Grünewald, Iser, Terechovitch, Milich, Mondzain, Sterne, Weber, Marcoussis, Blum, Muter, Lévy-Bloch, Hecht, Kogan, Lipchitz, Zadkine, Nadelman, Loutchansky, Mestchinoff, Orloff, Indelbaum...

És — Marek Szwarc.

Lengyelországban, 1892-ben született. 1910-ben Párizsban a l'École des Beaux-Arts-ban d'Antonin Mercié mellett szobrászatot tanult. 1913-ban „Éva“ szobrával a „Salon d'Antonine“-ben szerepelt először. A háború alatt Lengyel- és Oroszországban kizárólag festéssel foglalkozott. 1920-ban tért vissza Párizsba, amikor csak képeivel lépett a nyilvánosság elé. 1922-

től majdnem kizárólag szobrászattal, főleg domborművekkel foglalkozik.

A „Salon des Tuileries“-ben és Devambez-nál 1925-ben állított ki. Ugyanez évben Anvers-ben, majd Berlinben Fritz Gurlitt-nél szerepelt. 1927-ben Zürich, Düsseldorf, Frankfurt, Berlin, Varsó, Krakkó, Stockholm, Bécs, Chicago és Newyork voltak azok a városok, ahol kiállításával szerepelt. Louis Vauxcelles az „Editions Le Triangle“- kiadásában megjelent „Artistes Juifs“ sorozatban foglalkozott művészetével. A francia állam 1927-ben vásárolta meg a Luxembourg Múzeum részére „Masque“ című szobrát. A krakkói nemzeti múzeum, a Hebrew Union College de Cincinnati és a Bibliothèque Nationale de Jérusalem 1928-ban vásárolták meg egy-egy munkáját.

Ez a harmincnyolc éves élet a szakadatlan munkában eltöltött időkre tekint vissza. Marek Szwarcnak nemcsak hivatása, öröme, lelkesedése, — de meggyőződése is: a folytonos munka. Egyenletes, beosztott időrendben dolgozik, nemcsak munkájának természeté, de művészi ökonómiájának karaktere is erre szorítja. Hitével, művészi meggyőződéssel, fizikai beletemetkezésével is mintha a középkori atmoszférába szeretné ágyazni magát.

Egy várost, Chartres-t, egy XV. századbéli olasz szobrászt, Pisanelót említem: fölragyog a szeme, mikor ennek az epochának a mestereiről beszél. Mint művész itt él, ide tartozik, ide álmodja magát. Hogy mindentől mégis különbözik, valami különös hangúlyal mégis más, mint ahogyan ezekben az archaikus külsőségekben mutatkozik: éppen ez az, amiben Marek Szwarc különálló egyénisége meghúzódik. Vésője nem mélyíti kiáltó erősebbre kontúrjait, mint ahogyan belső ösztöne átsűrődésében azt megnyilatkozni kívánja. Valami lefojtottság érződik itt, mintha csak egy bizonyos mértékig akarna hírt adni érzéseinek hullámzásairól. Szemérmes mértéktartást, a művészi egyéniség bölcs alárendelését jelenti ez.

Sosem fontos a művésznél, milyen az a témakör, melyből festői előadásának minőségét megnyilatkozásra bírja. Eppen Cézanne óta bír ez a tanulás különös jelentőséggel, aki egypár csendéleti tárggyal a művészi élmények, mélységek új világát tárta föl. Marek Szwarc művészete ellentétben áll ezzel a szűkreszabott területtel; az ő víziója szükségszerűen megszabott, teljes öntudattal áhított területen kalandozik. Nem véletlen „Ábrahám és a három angyal“, „Cain és Abel“, „Bénédictio“, „Sámszon és Delila“ és a többi bibliatárgyú kompozíciója. Az ő kezében ezek a tárgyszerűségek nem a művészi dekoráció frappáns előadásában akarnak hatni; szüksége van rájuk, mert hite és meggyőződése, énjének minden tudata ide utalja. Nemcsak mint művésznek, de érző, gondolkodó embernek is a hovatartozás törvényszerűségét ábrázolja. Ez, ha úgy tetszik, Marek Szwarc világfölfogása, aki a hellén pogány örömkön keresztül, nem vérmérséklete szerint, de minden látomásával ebbe a világba kapcsolódik. Munkái nem akarnak tüntetni azzal a végső akkorddal, melynek értelmében kihangsúlyoznak. Mégis: minden darabja nagy, fájdalmas kiállítás, ismeretlen, nagy és mélységes szenvedések felől.

Marek Szwarc, akinek kenyere, vize a látomás — irigyléseméltó, boldog ember, akinek nemcsak művészete, de külön világa van. Ebbe a külön világba vezet bennünket művészetével, melyben első pillantásunkban otthonos érzésekkel nézünk körül. A történeti benyomás, melyet ezek a tárgyszerűségek keltenek, általános emberi érzések, asszociációk felé terelnek; elfelejteti velünk, amit látunk, mert a hogyan mutatni akarja, demonstrálja azokat az érzéseit, melyekkel közönsnek érezzük magunkat. Csak annak ad jelt a maga külön világáról, aki mélyen belétekin. De a művész boldog pazarságával halmozza el azt.

Marek Szwarc (Paris): *Fiatal leány*
Portrait d'une jeune fille (1927)

A RÁKOSPALOTAI SZENTEGYLET AGGOKHÁZA

Akik jelen voltak a rákospalotai Szentegylet új intézményének felavatásán, mind meggyőződtek arról, hogy itt a zsidó szív igaz, tiszta megnyilatkozásának lettek tanuivá. Az ápolt kert, amely virágosan, lombosan várja az életharcban elfáradt aggokat, a fehér szobák a fehér-kék bútorokkal, amelyeken „Dávid pajzsa“, a Zsoltárok királyának szeretetet hirdető szimbóluma ékeskedik, a szép tornácok és a hangulatos környezet, mind előjelei annak, hogy akik idekerülnek, azok részesei lesznek a „Szévah tovah“ bibliai értelemben vett „jó öregség“-nek. Egy pillantást vetünk a konyhába, ahol a rákospalotai hölgyek nemes szívvel szorgoskodnak, hogy minden a legnagyobb rendben fogadja majd a Ház lakóit. Az éléskamra nyitott ajtaján keresztül befőttes üvegek színes sorai mosolyognak ki. „Jól akarjuk tartani a vendégeket“ — mondja az egyik hölgy.

Amellett senki sem akar dicséretet. Senki sem akar elismerést. Akik az intézményt létrehozták, a háttérben akarnak maradni. Lampel Ignác, aki az Aggok Házát a sajtó képviselőinek bemutatja, egyenesen kifejezi a vezetőség amaz óhaját, hogy senkinek tevékenységét vagy közreműködését külön kiemelésben ne részesítsék. Nem a személyek fontosak, hanem az intézmény. Ritka kívánság — jegyzi meg Patai József —, mert legtöbbszörre ép ellenkező kívánságokat szoktak a sajtó képviselői előtt kifejezni. A személyi

A rákospalotai orth. Szentegylet Aggokháza

kultusz kerülése, a „matan beszészer“, a rejtett jótéves mindenesetre a zsidó tradícióban élő régi ideál.

Mindenképp dicséretreméltó, hogy a rákospalotai Szentegylet a mai súlyos gazdasági válság közepette új emberbaráti intézményt teremtett.

Az új Aggok Házában egyelőre 20 személy fog otthont találni. Az intézmény rituális felügyeletét Dusinszky Mihály főrabbi irányítja. Szép imaterem, könyvtárszoba is áll rendelkezésre. Minden ágy mellett rádió. Magános aggok és házaspárok egyaránt nyernek felvételt. Érdeklődni lehet Fried Sándor elnök (Telefon: 953—23), dr. Mandl Henrik (Telefon: 953—98) és Lampel Ignác (Telefon: 361—64) címén.

A rákospalotai Aggokháza parkjának látképe

Lakos András: Kövek

*Vannak forró, lángoló kövek,
melyek elnyelik a szűz harmatot.*

*Vannak hideg, hófehér kövek,
tűlvilági tiszta ablakok.*

*Vannak sötét, végzetes kövek,
miket túl életen és anyagon*

*a Lélek vak éjszakáiba
állított egy sötét hatalom.*

*Vannak tarka, rikitó kövek,
meséjük hiú, földi balgaság.*

*Vannak néma, jeltelen kövek,
némaságuk az életünkbe vág.*

*Vannak hangtalan, szóatlan kövek,
hallgatásuk nagy, néma, szörnyű vád.*

PETERDI ANDOR: MEGNÉZTÜK ANATHÉMÁT (EGY KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL)

Ma is szépen kiöltözködött Ráchel. Délután együtt mennek el Herselevel, este meg színházba. Idegen szintársulat játszik. Lembergben, azt meg kell nézni minden jóra-való zsidó familia megnézi őket. Anrejew Leonid Anathémáját játszik este. Mondják, hogy nagyon szép és az emberek sírnak a nézőtéren.

— Megnézzük este az Anathémát — mondja Lőb Náthán, — elmegyünk valamennyien. Te is jössz Hersele, majd én megváltom a jegyedet.

És Hersele nagyon örült a színháznak, de még jobban annak, hogy délután együtt fog sétálni Ráchellel, egyedül lesz vele és arra gondolt, hogy megfoghatja az ő szép, bársonyos kezét, azt a fehér csodát, meg is csókolja talán,

— Igen, — gondolta magában Hersele, — már a mult héten is lett volna rá alkalmam, hogy megcsókoljam, de gyáva voltam, buta voltam. Ott a vár mögötti kis erdőben olyan szépeket beszélünk egymásnak és Ráchel olyan közel volt hozzám, szinte éreztem a lélegzetét, hajának illatát, beszéde olyan lágy volt, mint a halk muzsika... Nem ellenkezett volna, ha átölelem és megcsókolom és egyedül voltunk... Nem láttunk embert, nem hallottunk zajt... Madárdalt csupán és szélzúgást... És nem csókoltam meg... Gyáva vagyok, buta... Jaj! szeretném fejemet a falba verni, mert olyan slemil vagyok! De máma nem leszek az, megfogom csókolni Ráchelt, nem bánom akármilyen történik is, megvallom neki, hogy szeretem és átölelem és megcsókolom a cipőjét, a lábanyomát...

Igy korholta és bátorította önmagát s alig várta, hogy délután legyen s már mehessenek.

Hersele tehát boldog. Messze Oroszországból szakadt ide, tragikus körülmények söpörték el az anyai házból, ott kellett hagynia, szülőfaluját, játszótársait, anyját, testvérét, azokat a kedves helyeket, amelyekhez a legszebb emlékek fűzik, gyermekévei felejthetetlen színhelyét, a szülőfalut, ahol először hancuurozott napsütötte réteken, ahol először ámult a lebukó nap tüzes, piros ragyogásán, ahol először rádöbbsent a csillagos égbolt titokzatos misztériumára. Mindent ott kellett hagynia s mennie kellett, hogy valahol új hazát, új földet hódítson a maga kis, jelentéktelen élete számára. De ha mindent elvehettek tőle, azt sohasem vehetik el, amit magának hordoz. Az élet tavaszát hozta magával, szerelmes szívét, az élet gerjedelmét, a termékenységet, az akaratot, a hitet. Milyen jó, hogy mindentől meg nem foszthatja Izrael gyermekét az emberi gonoszság. A természet szent törvényei milyen egyformán osztják e drága élet tulajdonságokat minden embereknek ezen a földön. A természet nem osztályoz rang, faj és osztály szerint, mert minden élet, egyformán kedves, neki mindegy, ha sziriai, ha görög, ha sláv, ha germán! Ember, gyűlölködő, partos,

halandó féreg, mikor tanulod meg a halhatatlan anyatermészet igazságosságát és jóságát?...

Hersele és Ráchel délután már ott sétált, ahol sem előttük, sem mögöttük ember nem tünt fel a látóhatáron. Szép szeptemberi délután volt, a nap már bágyadtan ragyogott s aranyfény ömlött el a tájon. Keskeny ösvényen haladtak az erdő felé, körülöttük már sárgultak a levelek s verébrajok csaptak fel riadtan a bokrokból, amerre elhaladtak. Ritkán váltottak szót, csendesen, mélyzgatva bandukoltak a délutáni verőfényben, szinte hallgatták szívük dobogását.

— Hersele — szakította meg a csendet Ráchel, — meddig marad nálunk?

— Meddig maradok? Ameddig csak maradhatok Ráchel édes.

— Az apám szereti magát, tehát maradhat nálunk, amíg jól esik.

— És maga édes Ráchel, maga is szeret?

Ráchel e szavaknál lesütötte a szemét s alig halhatóan felelt:

— Én is szeretem magát Hersele — s huncutkásan nevetett, amit a zavar váltott ki belőle, majd felbátorodva hozzátette: — Hiszen azért kérdeztem, hogy meddig marad nálunk?

— Addig maradok — felelte Hersele, — ameddig akarja.

Igy évdtek egymással, mialatt a gyalog-ösvényen haladtak az erdő felé. A távolság fogatkozott előttük s alig vették észre máris az erdő szélén jártak. Ott már nem vitakoztak, hanem betemetkeztek az erdő áhitatos csöndjébe s kerestek egy árnyas helyet, ahol leültek. Sokáig hallgattak, az erdő enyhe, rejtelmes beszédét hallgatták, a lombok zúgását, a különböző madár-füttyöket egy-egy gyöngye ág roppanását, a távolból egy harkály kopácsolása hallatszott s ők ültek egymással egy megnevezhetetlen bűvöletben. Ahol ültek, előttük öreg fáktól koszorúzottan egy tisztás terült el, azután pedig egy patak medre vonult az erdőn keresztül. Nagy csöndben lehetett hallani a víz csobogását. És mindez a zúgás, madárfütty, csobogás megszólaltatta az erdő lelket. Az erdő lelke zenélt a szerelmesek fülébe s ők hallgatták, hosszan, magukfeledten. Végül Hersele mégis megtörte az erdei csendet. Felnézett arra a kis égfoltra, amely föléljük borult, fehér felhők tornyosodtak, oszlottak, kavargtak mindenféle fantasztikus alakot és formát öltve. Ezeket nézte Hersele s nem tudta megállni, hogy ne figyelmeztesse erre Ráchelt:

— Nézd, Ráchel a felhőket, ott a legszélén, mintha egy óriási oroszlánfej volna.

— Tényleg oroszlánfej... — hosszan nézi — de én már mást is látok. Mögötte egy angyal repül, óriási szárnya szétterül és látom a fejét, fényes lengő haját. Látod, hogy száll...

— Látom. Felhőangyal... Felhőoroszlán...

— Ott meg felhőember.
 — Nem is egy, de sok felhőember. Egész tömeg.
 — És hogy szállnak...
 — Valaki kergeti, hajszolja őket. Ugy mennek, mint, ahogy mi mentünk a varsói országúton, az öreg Gottlieb bácsi, Mojszele, meg én... és a többiek. Látnod Ráchel, mi is felhők vagyunk, egyszer sötétek, másszor fehérek, mint azok ott.
 — És most milyenek vagyunk Hersele?
 — Most fehérek, napfényesek, akik vidáman lebegnek isten kék ege alatt... Két fehér felhők vagyunk.

— Két fehér felhő...
 És egymáshoz simulnak, érzik egymás forróságát. Hersele átöleli Ráchelt, megcsókolja, Ráchel nem ellenkezik, arca tüzel, pirosság önti el s mámorosan suttozják egymásnak a bódító, bolondító vallomásokat.

Mire beértek a városba, az égre felszökött az esthajnal csillag.

— Siessünk — szólta Ráchel, — mert már ég a csillag s rég otthon kellett volna már lennünk.

— Hazaérünk időre, — de azért mégis gyorsabban lépkedtek.

Otthon már várták őket. Az öreg Löb már imádkozott, a szombatesti áldást mormolta, kelet felé fordulva s csak egy néma tekintettel vette tudomásul, hogy már itthon vannak. Az ima után az asztal köré ültek vacsorázni s a színház esti előadásáról beszélgettek. Szokatlan esemény volt az ő számukra a színház s ez meg is látszott rajtuk. Valamennyien, idegeskedtek, a fiatalok csak úgy, mint az öregek. Gyorsan végeztek a vacsorával, a szekrényből előkerült egy-két csipkesál, kalap, legyező, maga Löb Náthán is úgy kiöltözködött, mintha temetésre, vagy esküvőre készülne. Az új kaftán és a kemény kalap, csak úgy ragyogott rajta. Felesége is valósággal verejtékezett a neki-készülődésben s lángolt az arca s ebben a lázas készülődésben eszükbe sem jutott Ráchelt kérdőre vonni, hogy vajjon, hol lofrálták el az időt, hogy ilyen későn értek haza. Alig mult el egy rövidke félóra s már ott álltak a színház bejáratánál, ahol a zsidó szintársulat vendégszolgálatát megtartotta. A jegyeket gyorsan megváltották és sietve foglalták el helyeiket a földszint középső soraiban.

Az emberek meg ezalatt tolongtak a bejáratoknál és a pénztár körül, mert a szombat miatt minden család csak a legutolsó pillanatokban érkezett. Fiatalok, öregek, lányok és hangoskodó ifjak zsidobongtak s utat törtek maguknak a pénztár felé, hogy még idejében jegyet kaphassanak.

A zaj lassan alább hagyott, már úgyszólván mindenki helyén ült s türelmetlenül lesték a csengőjelzéseket. A szemek odatapadtak a színpadi függönyhöz. Még egy utolsó csengetés és a drapériafüggöny szétnyílt. Csodálkozó moraj futott végig a nézőtérén, mikor a misztikus színpadot megpillantották. Mintha valóban a világ végét látták volna a titokzatos vaskapuvál. S rö-

ton egy kérdőjel nyilalt a nézőkbe: Vajjon ki az a félelmetes Valaki, aki e kaput őrzí? De Anathema és a Valaki megszólalnak. Leiser Dávid neve röpköd az ajkakon. A szegény, öreg, buta zsidó, akivel csodák fognak történni. A nézőtér érdeklődése egyre emelkedik. Leiser Dávid a főhős, már alig várják a felbukkanást, a sok-sok ámuló szemekben kigyul a fantázia foszforeszkáló fénye. Ők már látják Leiser Dávidot, már ismerik, hiszen sok ilyen Leiser Dávid ül itt közöttük, csak körül kell nézni, jobbra, balra, elől, hátul, mindenütt gubbaszt egy-egy szegény Leiser. De az első kép gyorsan perget. Anathema indul Leiser Dávidhoz, az szegény öreg, buta zsidóhoz, mellé szegődik s rajta keresztül fogja hirdetni az emberi végzet igazságát. A szegény Leiser Dávid lesz a nagy, a hatalmas, a halhatatlan... És a függöny lassan legördül.

Az elhangzott terhes és titokteljes szavak még ott vívódnak a nézők lelkületében, dermedten ülnek s úgy érzik, hogy vannak még dolgok e földön és vannak fogalmak, amelyekkel szemben ők együgyűek. Szépeket hallottak, de nem értették. És alig jutottak lélegzethez, már újra mozdult a függöny s előttük volt a második kép. Egy város határa, tikkadt nyári délutánban. Egy-egy öreg ház az egyik oldalon, a másik oldalon bódék, sátrak, mindenféle árusok s ott látjuk a Leiser Dávid bódéját is, előtte ül Surah, a felesége s Durikessze a szomszéd árusal beszélget. Egymásnak sírnak:

— Senkise vásárol — mondja Surah panaszosan, — senki nem iszik citromos vizet, senkise vesz napraforgómagot, se sárgacukrot, ami magától megy szét a számban.

— Senkise vesz... — felel Purikesz.

— Azt hinné az ember, hogy mindenki meghalt csak azért, hogy ne kellessen vásárolni.

És most egy harmadik árus is megszólal:

— A nap elégette a vevőket... csak kereskedők maradtak.

Valaki az árusok közül tegnap tyúkot vett, erről beszélnek s aki a tyúkot vette, az sír — mert a fiának vette, aki beteg és már haldoklik.

De Surah, a Leiser Dávid felesége megszólal megint:

— Amikor szegény zsidó tyúkot vágat, akkor vagy a zsidó beteg, vagy a tyúk.

Valaki szemrehányást tesz a beteg fiú apjának, mért jött ki, ha haldoklik a fia.

— Azért, mert keresni kell — felel Surah.

— Mert keresni kell...

Surah csak tovább sír.

— Mi tegnap nem ettünk semmit, a mai napra vártunk és ma sem fogunk enni, várva a holnapot, hogy vevőket és szerencsét hozzon nekünk... Szerencsét! Ki tudja mi a szerencse? Minden ember egyformán áldja az urat. Csak az egyik két kopeket árul, a másik harmincat. És egyik mindig harmincat, a másik mindig kettőt és senkitem tudja, hogy mért éri a szerencse.

— Senkise vesz, mindenki csak elád...
 — De mi lesz ha az emberek végképpen felhagynak a vásárlással?
 Surah erre megijed.
 — Hogy, végképpen?
 — Igen, végképpen — felel neki egy másik szomszédja.
 — Az nem lehetséges.
 — Lehetséges bizony — erősködnek, egyszerre csak felhagynak a vásárlással.
 — És nem lesz vevő.
 — Vevő.
 — Minden a vevő.

Nagy nyugtalanság fogja el mind az árusokat e gondolatra, hogy nem lesz vevő...

De a színház nézőterén is megboronganak. Mi lenne velük is, ha nem lenne vevő. Mintha csak ők beszélnének, ők sírnának, aggódva, remegve:

— Mi lenne velünk, hova lennénk, ha nem menne az üzlet.

Az öreg Löb Náthán is megremeg e gondolatra, a felesége, a könnyeit alig győzte törölgetni.

És Löb Náthán mögött megszólal egy árus, a púpos Jainkef Salamon. Suttogva a Löb fülébe:

— Hát azért jöttünk a színházba és azért fizettünk, hogy lúdbőrözzünk és hogy a nyavaja törjön itt minket? Még ilyent ki is mondani, hogy nem lesz vevő. Mit szólsz ehhez a Hücpéhez?

— Mit szóljak? Azt mondom, hogy most hallgass Jainkeff.

A végzet suhogtatta ijesztő szárnyát az emberek feje fölött.

És Leiser Dávid sorsa, szerencséje és tragédiája bontakozik a színpadon s a nézők, mint a kalászkok a viharban remegnek, hajladoznak s nem tudják mi ez? Élet avagy álom.

Hét képen keresztül bukdácsolt Leiser Dávid a szegénységből a gazdagság és hatalom menyere mámorába kegyosztó volt, népvész, aki szétosztotta vagyonát, szívet, a föld minden szegényei csak hozzá menekültek s mikor már semmije sem volt, a mellét marcangolta, hogy kiserkedő vérével itathassa a szomjazókat. Ő volt a halhatatlan jószág, a világegyetem csúcsán tündöklő tökéletesség és mégis elbukott.

Szegény Leiser Dávid, te voltál a végzet játékszere, ember, szimbólum, sors és mindaz, ami bennünket megkülönböztet minden létezőtől e földön. Önmagunkat láttuk benned, tükrünk voltál, nyomorult lényünk s tehetetlenségünk megszobrozott mása. Nem tudtál igazságot tenni, igazságot! Pedig ezt szomjazzuk. Sok-sok ezer esztendeje csatázunk érte karddal és jóssággal, ésszel és szenvedéssel és az eredmény mindig csak egy: — a mártírium. Minden időben másvalaki a Leiser Dávid, akit megköveznek. Szegény öreg Leiser Dávidot, hányan porladtok már, mennyien lesztek még, akik követni fogjátok elődeitek mártíri életútját?

A darab befejeződött, a függöny összecsapódott. Az emberek sietve igyekeztek a kijáratok felé. A tömeg, amely még az előbbi percben némán, dermedten ült a helyén, a tragédia lenyűgöző hatása alatt s egy ritmusba fogta össze a szíve verését, most felszabadult s bomlottan nyüzsög, törtet magafeledten ki az éjszakába, ki a szabadba. A színházból az életbe. A költészet világából a valóságba. Azok, akik már kiértek az utcára, ösztönösen az égre néztek fel: van-e csillag? Az öreg Löb Náthán is felpislantott:

— Csillagos az ég — mondotta —, áldassék érte az én Istenem. Az ember ne akarjon egyebet: lássa a csillagokat és érezze a földet a lába alatt. Ez az igazság...

És egykedvűen lépegetett a családja oldalán.

Hersele és Ráchel hátul követték az öreget. Körülöttük, mellettük sietők, de mind a darabról beszélt. Vitakoztak, áradoztak, helyeselték. Holnap meg már halovány emlékként fog élni bennük e színházi élmény:

„Egyszer volt, Régen volt, Igaz sem volt, Mese volt.”

Csak akkor fog beléjük nyilalni a Surah fájdalmas hangja, ha majd ők is kínálgatják a portékát és nem lesz, aki vásárol.

— Nincsen vevő, vevő. Mi lesz velünk, ha senkise vesz! Ha mindenki csak elád?

Igy fognak ők is sírni és majd mondják:

— A mi életünk is olyan szomorú komédia, akárcsak a Leiser Dávidé, a Surahé. Senkise vesz...

A tel-avivi gyermekotthonból

Marek Szwarc (Paris): Jakob álma (1925) *Songe de Jacob*

ÚJ KÖNYVEK

JOSEPH CARLEBACH: DAS HOHELIED. (Hermon-Verlag, Frankfurt am Main, 4°.) Izrael összes jegyespárjainak ajánlja Carlebach Énekek Éneke fordítását. Ebből arra lehetne következtetni, hogy az általános, modern felfogás szerint ő is szerelmi dalok gyűjteményének tekinti az Énekek Énekét. De nem így van. Carlebach megmarad a régi, hagyományos felfogás mellett, mely szerint az Énekek Éneke Isten és Izrael szerelmét allegorizálja. A meg lehetőségen szabad, költői fordítás után Carlebach Goethe véleményét idézi az Énekek Énekéről, majd ennek modern értelmezési kísérleteit ismerteti. A zárszóból megtudjuk, hogy a szerző hamburgi előadássorozatából állította össze művét. V.

HENRI NATHANSEN: JUDE ODER EUROPAER. Portrait von Georg Brandes, mit 8 Bildnissen (Rütten und Loening kiadása, Frankfurt am Main, 1931, 8°). Ez a könyv és felfedező tűnt el. Nathansen felfogása szerint Brandes, halálával az utolsó nemzetközi jelentőségű irodalomismerő és felfedező tűnt el. Nathansen felfogása szerint Brandes, bár zsidóságot sohasem tagadta el, elsősorban européer akart lenni és mint ilyen kívánt érvényesülni. A könyvet Georg Brandes nyolc arcképe illusztrálja. E.

AZ IMIT KIADVÁNYAINAK sorozata két újabb értékes művel gyarapodott. Megjelent az 1931. Evkönyv a következő tartalommal: Dr. Guttman Mihály: Hagymány és élet; dr. Szabolcsi Lajos: Emlékezés Lucien Wolfról; Gerő Ödön: Kóbor Tamásról; dr. Patai József: I. L. Gordon; Ujvári Péter: Ha Hersku hazajön; Peterdi Andor: Ujvári Péter emlékezete; Holder József: Vers Ujvári Péterről; Heller Bernát: Szentírásunk alakjai az Iszlám legendájában; dr. Kiss Arnold: Jehuda ben Halévi; dr. Gábor Gyula: Római kori zsidó emlékek Magyarországon; Vészi József: Kölcsey Himnusza a mexikói hegyekben; dr. Gedó Simon: Martin Buber; Feleki Sándor: Árnyak; dr. Grózinger M. József: A filozófiai kritizmus zsidó képviselői; Pap Izsák: Versek; dr. Fürst Aladár: Magyarország zsidó középiskolái; dr. Benaschofsky Imre: Aron öt könyve; Patai Ervin György: Sabbatai Zewi alakja a modern zsidó irodalomban; dr. Edelstein Bertalan: Az 1690. év.

Az Imit kiadásában megjelent Lenkei Henrik: „Isten tábora” című verskötete. E két könyv ismertetésére még visszatérünk.

A „BRITH IVRITH OLAMITH”, a Héber Világszövetség munkája gyors léptekkel halad előre. Az egész világon szervezkednek az országos csoportok, amelyek munkájukról a berlini központnak jelentést küldenek. Csoportok fejlődnek ki és kezdenek dolgozni Ausztriában, Angliában, az Egyesült Államokban, Bulgáriában, Belgiumban, Szerbiában, Németországban, Dániában, Danzigban, Hollandiában, Litvániában, Egyiptomban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Franciaországban, Magyarországon, Svédországban, Palesztinában. Magyarországon dr. Patai Józsefet kérték föl a szövetség munkájának megszervezésére.

FÜRTH MARGIT: BERURIA SIRATÁSA. (Mult és Jövő-kiadás.) Fürth Margit számontartott értéke a magyar nyelvű zsidó irodalomnak és minden írása kedves ajándék azoknak, akiknek lelki ügye ez az irodalom. Új novelláskönyve magasra ívelt lendület a szárnyalásra elhívott írói pályán. A tegnapi csendes elbeszélő itt szirtek felett kerengő sas-madár, szárnyait véresre horzsolják földi fájások.

Bátorságos írás, színes, szédítő témák: a történések valósága valahol messze morajlik, csak sebesre ütődött szívek vonaglása ver döbbeneteket beléuk. Csupa rapszódikus, libegő lélekrajz, félmondatokkal remegő ajkak, melyek szava és hallgatása mögött ki nem beszélhető jajok és alig félelhető magasságok csodásodnak. A problémákat idegszálaiban éli át a nincs ideje, sem kívülállása, hogy fontolgassa azokat, olyan, mint az élő élet, csak kérdései vannak, felelete nincs a körüljáró, megkerülő, gyáva megoldások nem kenyere.

A Beruria siratása minden irodalomnak nagy csodája volna. Az asszonyi lélek tisztaságának legbelülről megfogott kérdése: szemben egymással a magabizón gőgös nagy-asszonyi erkölcs megalklása és a szennyben meghempergetett szív természetes, ösztönös, rőtartatlan, bár próbaerős fehérsége.

Aztán Mártuka, — jól ismerjük — a zsidó kislány életének elijedt találkozása a zsidósága és zsidó helyzete fonákjaival, a bittan-órát sem hagyván ki, egészen az első

versig. Egy lélek sirása valami jobb után, esdeklése simább utak, honyodalmakkal kevésbé teletuzdelt életért. Itt már a máznak kapuján verdeső zsidó lányok követelőzése sir, egy új zsidó leánytípus — nem a közismert —, az, mely zsidóságot akarja kiélni emberi természetességgel.

Köszönet Fürth Margitnak, hogy ezt a tövist szívünkbe szúrta; feladta a kérdést, várja, mit felelünk reá. Hol vannak a felelni tudók? Neki van válasza: — „szobája csendjében zengeni, sírni, írni fog. Fog írni“.

S aki tudja, hogy csendes szobák zengéséből, sirásából hányszor ébredtek új világok, az felfigyel Fürth Margit írására és vár, hisz.
Dr. Pfeifer Izsák.

DR. LAVOSLAV SIK: JÜDISCHE AERZTE IN JUGOSLAWIEN. Dr. Lavoslav Siket, a zágrábi izr. hitközség elnökét jól ismerik a „Múlt és Jövő“ olvasói cikkeiből és tanulmányaiából, amelyek lapunk hasábjain megjelentek. Dr. Siknek ez a most megjelent nagyobb tanulmánya, mely a jugoszláviai zsidó orvosok történetét és monografiáját tartalmazza, egyaránt értékes általános történeti, orvosi és zsidó szempontból is. A 16. század elején lépett föl Amatus Lusitanus, az első zsidó orvos Jugoszláviában, aki a század közepén Dubrovnik városi orvosa lett. Ő utána egész a mai napig zsidó orvosok hosszú sora következik, akik között kiváló orvosi szakmunkák szerzőit és a zsidó hitközségek elnökeit találjuk. Dr. Sik könyvét 12 műmelléklet díszíti, melyek a kiválóbb orvosok arcképeit és érdekes történelmi dokumentumok fotografáit tartalmazzák. A kitűnő, nagyértékű munka Tiskara Eugen Sekler. Osijek kiadásában jelent meg.

DOX. DAS GRÖSSTE FLUGSCHIFF DER WELT. Írták dr. Claudius Dornier és dr. E. Tilgenkamp. 73 kép. Schanlhücher 41. szám. Kiadó dr. Emil Schaeffer. 8°. Ára 3 frank. Orell Füssli Verlag, Zürich. Az Amerika-repülő DOX, Dornier-műveknek ez a leghíresebb alkotása. Lezárását jelenti a vizirepülőgépről repülőhajóvá való fejlődésének. Nem messze attól a helytől, ahol egykor Zeppelin gróf első úszó-csarnoka állott, építette dr. Dornier 15 évvel ezelőtt elő-

hajógyárát. Hogy mit értek el ez alatt az aránylag rövid idő alatt, azt dr. Tilgenkamp részletesen elmagyarázza.

A ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK HIRLAPJAI. Érdekes tanulmányt tett közzé ezen a címen dr. Lavoslav Sik, a zágrábi *Morgenblatt*-ban. Megtudjuk belőle, hogy „Gemeindeblatt“-ot adnak ki Berlin, Frankfurt, Breslau, Hessen, München, Nürnberg-Führt, Leipzig, Aachen, Bonn, Saarbrücken, Anhalt, Mannheim, Ludwigshafen, Hamburg, Bremen, Hannover, stb. városok zsidó hitközségei. Mindezek a hivatalos orgánumok szigorúan pártatlanok, mindegyikük tartalmaz referátumokat Palesztináról és a cionizmusról, de a német állami politikáról egyikben sem esik szó.

DREYFUS KAPITÁNY TRAGÉDIÁJA. A Remény zsidó ifjúsági folyóirat január óta megváltozott, nagy formátumban, szép képekkel és felénvivel több tartalommal jelenik meg. A tartalomból Szalai Oszkár zsidó ifjúsági ismeretterjesztő cikkeken, a kedvelt Remény-rádió, rejtvény, Remény-műhelye stb. rovatokon kívül különösen Sass Irén cikksorozatát emeljük ki *Dreyfus kapitány tragédiájáról*. Sass Irén érdekesen, sok helyt izgalmasan teregeti ki ennek a tragikus történetnek a szálait a zsidó ifjúság és zsidó olvasók előtt. A Remény címe: Budapest, IV., Magyar-utca 3. Mutatványszám díjtalan. A Remény félévi díja 4 pengő.

LEITNER ZOLTÁN ÉS FREUND FÜLÖP: KÉTSZÁZ ESZTENDŐ AZ EMBERSZERETET SZOLGÁLATÁBAN. A nagyváradi izr. Szentegylet Chevra Kadisa 200 éves történetét öleli fel ez a kitűnően megszerkesztett munka. Fuchs Benjamin főrabbi és dr. Eugen Weimann előljáró szavai után a zsidó temetkezési szervezetek fejlődésének áttekintése a talmudi időtől napjainkig. előzi meg a nagyváradi Chevra Kadisa történetét. Az 1731. évhen szerkesztik meg az első alapszabályokat, ezeken már 68 aláírás szerepel. A Chevra megalakítását nyomon követi a temető megszervezése (1766-ban), majd a kórház megalapítása (1786-ban). 200 évben keresztül a Chevra Kadisa egyre gvaranodott. működése mind nagyobb és nagyobb területet ölel fel. Ma Leitner Zoltán elnök vezetése alatt áll, 1440 tagot számlál. kórházában 1930-ban 1289 beteg nyert ápolást.

Marek Szwarc (Paris):

Mózes halála.

La mort de Moïse

A legenda szerint, mikor elérkezett Mózes halálának ideje, a halál angyala nem birt közelébe férközni. Mózes az isteni férfit, mondja a Midras, a Sechina csókjában lehelt ki lelkét. Ennek a legendának a szellemében alkotta Marek Szwarc ezt a rézreliefet

SAUL CSERNICHOVSZKY (TEL-AVIV): JOÉL ENGEL, A ZSIDÓ ZENE ÚTTÖRŐJE

Csernichovszky a nagy héber költő a napokban Palesztinába költözött, ahol lelkes ünnepekkel fogadták. Elő útja korán elhunyt barátjának, Joel Engelnek, a zsidó zene úttörőjének a sírjára vezetett, akit alábbi mélységes nekrológgal íratott el.

A húr csak a daltól pattan! A hegedű hangjai csak a melódiák mélységeiben fulnak el! És így daltól terhesülten szakadt meg Joel Engel életének a húrja. Nem tehetségének alkotmányán, nem is az út közepén, hanem az elején. Igen, az elején, — habár már hosszú-hosszú munkában eltöltött évek voltak a háta mögött.

Évtizedeken át olyan környezetben és olyan atmoszférában dolgozott, amely akkor az ő kultúrkörét képezte.

De később rájött, hogy ő idegen ottan és van egy más környezet, amely közelebb áll a lelkéhez.

Évek multak, amíg mindinkább elmélyült benne a tudat, hogy az a másik környezet az egyedüli, amelyhez születésétől fogva predesztinálva van és ahol tehetsége a maga teljességében kibontakozhatik.

Ekkor elindult fölkeresni az ő környezetét. Elindult, hogy felkutassa azt a közönséget, amely megértheti az ő dallamait. És megtalálta. S ime, csak innen kezdődik az ő élete, az önálló, az eredeti, az alkotó élet.

De csak rövid három év adatott neki, hogy törekvéseinek a megvalósulását láthassa.

Megszakadt az élete, megszakadt az éneke.

Hirtelen! A közepén! . . . Nem! Nem a közepén, hanem az elején. A hegy lábánál, amelynek a csúcsára tört.

És ez Engel életének a tragédiája.

Az orosz kultúrától átítatva, a szláv muzsika bűvkörébe zárva iratkozott be az orosz zeneakadémiára.

Azonban egy rejtett húr, egy húr, amely eleinte idegen volt előtte, zúgott, zakatolt a lelkében és a megváltását, a zenében való megnyilvánulását kívánta.

És amidőn Engel tehetsége először formát öltött, „Eszter“ éneke volt az ajkán.

Egy elfelejtett, elhagyott zsidó szikra feléledt benne és az első hangokhoz zsidó témát választott.

Elégedetlen volt és azt hitte, hogy nem ez a hivatása.

Zenekritikus lett.

Évtizedeken át tevékenykedett az orosz kultúra érdekében és sok-sok energiát, életerőt áldozott az orosz nép javára.

De mi történik azzal a rejtett húrral?

Hirtelen újra utat tört magának.

Az orosz kultúra súlyos válságba jutott. Engel szíve megremegett a nehéz küzdelmekkel felépített kultúra romlásának láttán és ekkor rájött, hogy

van egy másik kultúra, amely közelebb áll a lelkéhez és amely egyedül az ő kultúrája.

Joel Engel figyelme a zsidó népzene felé fordul. A zsidó melódiák összegyűjtésére törekszik, amelyeket addig csak a templomokban és a szombati asztaloknál éltek.

Törekvése visszhangot kelt. Megalakul a „Zsidó Népzene Egyesület“, ideális zenebarátok akadnak, akik felkarolják a széjjelszórt melódiákat.

J. Tepper (Telaviv): Csernichovszky, a héber költő

Joel Engel összeszedi a „nigunokat“, megtisztítja őket a sallangoktól, amelyek avatatlan kezekről rájuk tapadtak.

S ebben a munkájában ráeszmélt arra, hogy értékesebb egy produktív tevékenységben eltöltött óra, mint a világszenik bírálásával eltöltött egész élet.

Ő tudta, hogy hol van az a hely, ahova mennie kell, de a kétségei ideig-óráig visszatartották.

Sokat gondolkozott, amíg elhatározásra jutott. Félt, hogy fölösleges lesz ottan, kételkedett, hogy megértik-e őt.

Már Oroszországban felvetődött előtte a kérdés: kinek dolgoztam? És még borzasztóbb volt az a gondolat: kinek fogok dolgozni?

De leküzdötte a kétségeit és szerencsére megtalálta azt a területet, ahol örökös kapoccsal

hozzáláncolódtott a földhöz, a közönséghez, a munkához és a munkásokhoz.

S a közönség is egybeforrt vele, a nép dalnokával.

A régi görög legenda ismét igaznak bizonyult: Anteusz erőt merített a földdel való érintkezés által.

Engel élete megoldást nyert.

A nyugtalan szikra révbé jutott.

Honnan származott ez a szikra?

Engel Bardianszk szülötje volt. Ennek a környéknek a zsidói különös típust képviselnek: az „am-haarec“ zsidóságot, a jesiva nélküli zsidóságot, a „chasszid imakönyv“ zsidóságát, amely azonban teljesen elüt a chasszidizmustól. Nincs „caddikja“, nincsenek legendái és nincsenek áhitatos körtáncai.

A tudatlan zsidóság ez.

Az egyházi funkcionáriusokat: rabbikat, saktereket, tanítókat és sameszeket Litvániából és Lengyelországból hozatják maguknak.

Nem a talmud-tanulás élesesű zsidósága ez, nem is az extázisba merült istenességé, hanem az egészséges életösztönök és az izmos karok zsidósága.

Ez a zsidóság azonban befogadta és magában hordta azt az ősi magot, amely az évezredek multból ránk maradt és nem engedte, hogy beolvadjunk idegen nemzetekbe.

Csak ez az ősi mag, ez az időtlen idők óta er-

jedő őserő képes arra, hogy életben tartson minket a mai napig.

Titokban, meghúzódva, öntudatlanul él és forrong ez az ősi mag.

Csendes, de eleven érzés ez, amely átjárja a zsidó minden testrészét és tettekre serkenti.

Ez a zsidóság nagy cselekedetekre képes és csak ez fogja felépíteni nemzeti otthonunkat.

Az „am-haarec“ zsidóság adta nekünk Herzlt és táborát, ebben az atmoszférában nevelkedett Jabotinszky és a chalucok legnagyobb része, innen került ki az írók nagy csoportja egészen Meituszig és Schlunzkiig, valamint a zeneszerzők: Gnészin, Kompneitz, Weinberg és Engel. S ezek fogják kiépíteni a zsidó jövőt, nem pedig a tegnaphoz gyorsan ragaszkodók, akik nem merik követni az országépítő cionizmust, mert lelkük mélyén él bennük a tudat, hogy egész létalapjukat csupán a Galut képezi.

Igen, ez a zsidóság adta nekünk Engelt, az érzések és a tettek emberét.

Sok-sok évig mélyen eltemetve volt lelkében a zsidó szikra, a zsidó húr, de állandóan, szüntelenül forrongott, amíg végre a felszínre tört.

Ezért olyan mély a zenéje, ezért árad olyan halkan, finoman, dübörgések és zakatolások nélkül. Ilyenek voltak az érzelmi is...

Mint az iszapos tenger moraja Bardianszk partjain...

Legyen áldott az emléke közöttünk.

Héberből: TISBI ILLÉS

Törzs Jenő, a nagy színművész, aki a Mult és Jövő okt. 25-iki kultürestjén a Zeneakadémia nagytermében héber költőkből fog szavalni

Vidor Ferike, a kiváló humoros előadóművésznő, aki a Mult és Jövő okt. 25-iki kultürestjén zsidó népdalokat és jelene- teket fog bemutatni eredeti kosztümökben, Kelen Hugó zeneszerző modern átírásában

Forray Annie, operaénekesnő, a legutóbbi nemzetközi legszebb-hang-pályázat díjnyertese, aki a Mult és Jövő okt. 25-iki kultürestjén új héber áriákat fog bemutatni a telavivi opera műsorából

ZSIDO HUMOR

A KAPZSI ÉS A PAZARLÓ.

Rabbi Pinchasz, a „Haflooh“ szerzője elé jött egy asszony és panaszkodott:

— A férjem minden pénzét elpazarolja jótékonyásra, mit csináljak vele?

Közben jött egy ember és előadta panaszát:

— Rabbi, a legoagyobb nyomorhan tengődöm, gyermekeim éheznek és gazdag fivérem semmivel sem akar segíteni.

Rabbi Pinchasz maga elé idézte mind a két bepanaszolt félt, az asszony férjét és a kapzsi gazdagot.

— Miért pazarlod el egész pénzedet jótékonyagra? — kérdi az elsőtől.

— Rabbi, — feleli az asszony férje — az ember nem tudja, meddig él, talán holnap meghalok és mezelenül, jócselekedetek nélkül kerülhetek a tulvilágra. ezért sietek a jó gyakorlásában.

— És miért zárkózol el testvéred nyomora elől? — kérdi most a rabbi a fukar embertől.

— Rabbi, — feleli a zsugori gazdag — az ember nem tudhatja, meddig él, talán hosszú öregség vár reám és ezért kímélem a vagyonomat a vénység napjaira.

Rabbi Pinchasz erre mindkettőjük felé fordulva, szolt: — Isten óvjon mindkettőtöket attól, amitől féltetek...

A VALUTAÜZÉR.

Egy ember valutaüzletkezeléssel foglalkozott, ami szigorúan tilos volt. Eljött Rabbi Avromelehoz és kérte, imádkozzon érte, hogy utolsó üzletét sikeresen honyolthassa le. A rabbi haragosan rászolt:

— Mért foglalkozol tilos dolgokkal? Nem hisz Istenben, hogy adhat neked megélhetést megengedett uton is?

— Rabbi — felel amaz —, meg is fogadtam már, hogy abba hagyom a dolgot, de ebbe az utolsó dologha befektettem mindenem, elveszteném egész vagyonomat, ha nem sikerülne.

— Úgy beszélsz — szolt Reb Avromele —, mint ama gój, aki át akart térni a zsidó vallásra; elmondották neki a 613 parancsolatot és mindent vállalt: mikor az áttérési szertartás befejezéséhez közeledett, eszébe jutott, hogy van

még otthon az éléskamrájában egy darab disznóhús, oda szolt tehát a társához: siess haza, hozd el nekem gyorsan, hadd egyem meg, mielőtt egészen zsidóvá leszek: miért vesszen kárba a szép darab disznóhús...

MÉG AZ ELLENKEZŐJE IS...

A sedlitz-i R. Boruch Mordechaj mondotta egy emberre, aki hazudozásairól volt nevezetes:

— Nemcsak amit mond, de még az ellenkezője is csupa hazugság...

AZ URISTEN FOLYÓJA.

Egy ember panaszkodott Rabbi Meir Premislaner előtt, hogy konkurrens szomszédot kapott és miatta még elveszti a kenyérét.

— Láttál-e már lovat inni a patakból? — kérdezte Rabbi Meir. — A ló nem iszik addig a vízből, amíg a lábával bele nem tapos és fel nem zavarja. Miért? Ló képét látja a vízben és azt hiszi, egy másik ló az, amely el akarja inni előle a vizet. Azért belerüg. De tudd meg — mosolygott Rabbi Meir — az Úr Isten folyója el tudja látni vizzel az összes lovakat...

MÉGSEM LEGYEN RÉSZEM...

Mikor a luhavitz-i Rabbi Mordechaj meghalt, a fia, Rabbi Noach, nem akarta elfoglalni a helyét. A hívei, barátai igyekeztek rábeszélni és kezdték előtte dicsőíteni a nagy rabbikat. Mire R. Noach így felelt:

— Ismeritek a szegény asszony történetét, aki kéveroveszra ment, az apák sírjára és amikor látta a temető csendjét, a halottak nyugalma, megindulva szolt: „Szent lelkek, tiszta lelkek, boldogság, üdvösség és örök fényesség a tietek! És mégsem legyen részem köztetek...”

HUSZONHÁROM ÉS EGY ÓRA.

A briski R. Chajim összekerült egy helyen egy híres szónokló rabhival, aki egész nap tartotta szóval, míg Rabbi Chajim csak hallgatott. Mikor a szónok eltávozott, Rabbi Chajim így magyarázta meg hallgatása okát csodálkozó hívei előtt:

— Öneki elegendő egy órai gondolkodás, hogy huszonhárom órán át beszélhessen, énnekem meg huszonhárom órai gondolkodás kell, hogy egy órát beszélhesek...

Marek Szwarc (Paris): Balett

„FEDEZETLEN UTALÁSOK.“

Rabbi Issze Beer nem szerette a szerzőket, akik sok utalással dolgoznak „Lásd itt, lásd amott...”

— A jó bankár — mondotta — kiadhat utalványokat más bankárok címére és ezek az utalványok forognak kézzől kézre, mert mindenki tudja, hogy van reájuk fedezet. De ha szegény ember ad ki utalványokat, legfőlegbb üveg dugónak használhatók. Így van ez a szerzőkkel is. Akinek van sajátjából bő fedezete, az utalhat más szerzőkre is, de aki maga szegény a szellemiekben, mit érnek az ő utalásai?...

A SZERETET PAPJAI

— M. LIPSON „MIDŐR DŐR“ C. MŰVÉBŐL.
TEL-AVIV—NEWYORK —

VIGYÁZZ A CSECSEMŐRE.

R. Chajim briski rabbi magához vette a talált csecsemőket és szétosztotta különböző dajkák között, akiknek fizetett a gyermekek táplálásáért. Egyszer jött egy ilyen dajka a bérért, de R. Chajimnál nem volt egy garas sem.

— Jöjjön holnap, addig szerzek — mondotta.

Az asszony káromkodni kezdett:

— Nem mozdulok innen, míg meg nem kapom a bérémet! Nem fogok fattyukat ingyen táplálni.

R. Chajim kölcsön kért pénzt az egyik dajjától és odaadta. Az asszony eltávozott. Egy perc múlva R. Chajim visszahívatta és szeliden így szólt hozzá:

— Elfelejtettelek figyelmeztetni, hogy ne szoptasd a gyereket mindjárt hazaérkezésed után, mert fel voltál izgatva és így a tej, Isten mentse, megárthat a gyermeknek...

A NAGY TITOK.

R. Jicchak Elchanan Speker, Kovno gaonja sokszor szokott gyűjteni jótékony célokra. Egyszer egyik előljárával bejárta a várost, hogy pénzt gyűjtsenek egy igen előkelő, tönkrement ember számára, akinek a nevét nem akarták elárulni. Útjukon egy gazdag zsidóhoz kerültek. akitől nagy adományt vártak. A gazdag bevezette szalonjába, karosszékbe ültette, aztán megkérdezte:

— Bizonyára a községnek gyűjtenek?

— Nem, — felelt a rabbi — magános ember számára.

— Kicsoda az? — kérdezte a gazdag kíváncsian.

— Nem mondhatjuk meg — felel R. Jicchak Elchanan — előkelő ember, aki elvesztette a vagyonát és kötelességünk felsegíteni őt.

A gazdag elgondolkodik egy pillanatig, aztán szól:

Rabbi, adok 25 rubelt, ha megmondja az illető nevét.

Az előljáró ránéz a rabbira, mintegy habozva: 25 rubel nem csekélység... R. Jicchak Elchanan azonban hátrazottan felel: Nem lehet megmondani.

— Rabbi, adok 50 rubelt, — szólal meg a gazdag.

Az előljáró ismét integet. De a rabbi csak hallgat.

— Rabbi, adok 100 rubelt, ha megmondja a nevét.

Az előljáró a rabbi felé fordul:

— Talán helyes volna, ha megmondanók a nevét, azaz a feltétellel, hogy szigorúan titokban kell tartania. 100 rubel nem csekélység. Mennyit kell még fáradsunk, mennyit fogunk járkálni, míg ilyen összeghez jutunk.

De R. Jicchak Elchanan nem tágitott és így szólt a gazdaghoz:

— Ne faggasson minket. Még ha egész vagyonát ideadná, akkor sem mondom meg. Az ember tisztelete többet ér a világ minden aranyánál és ezüstjénél.

Mikor a gazdag ember ezt hallotta, engedelmet kért az előljárótól és bevezette R. Jicchak Elchanánt egy belső szobába. Mikor egyedül voltak, kiöntötte a szívét a rabbi előtt. Rettentő helyzetben van, napról-napra lejjebb süllyed és nem tudja, honnan várjon segítséget. Már többször el akart menni a rabbihoz, hogy segítségét kérje, de félt, hogy a dolog kitudódik. Most azonban, hogy látja, mennyire vigyáz az ember tiszteletére, könyörögve kéri, legyen segítségére...

CSAK HOGY RAILLIK.

A hrodnoi R. Nochemkehez jött egy ember és kiöntötte előtte a szívét. Se pénze, se ruhája és itt a tél. R. Nochemke bevezette a szobájába, adott neki enni-inni és szállást is jelölt ki neki szűk lakásában. Másnap reggel, mikor R. Nochemke felkelt, hogy a Beth-hamidrasba menjen, látja, hogy a vendég eltűnt. Gondolta, bizonyára munkája után sietett. Fel akarja venni R. Nochemke új télikabátját, melyet a Szász-chevratól kapott, látja, hogy nincs a helyén. Erre felsőkabát nélkül ment a Beth-hamidrasba. A hívek között óriási felháborodás tör ki. Ekkor belép az egyik tanítványa és lihegve szól:

— E pillanatban láttam az utcán egy embert a rabbi új télikabátjában.

— És illett reá? — kérdezi R. Nochemke a tanítványát?

— Igen — szól a felelet — mintha csak részabták volna.

— Hála Istennek — mondja R. Nochemke —, akkor hát viselheti szégyen nélkül, viselje egészséghen, szegény ember és a tél olyan kemény...

Marek Szwarc (Paris): Szegény asszonyok (1925)
Femmes pauvres

TOLLHEGYRŐL

MIÉRT NEM VESZIK TUDOMÁSUL?

Enszet Sándor kultuszminiszternek egy félreértett nyilatkozata folytán lábrakapott a hír, hogy új numerus clausus terveznek a középiskolákra is. Ez a hír, különösen egyes hazai lapok vérszkiáltása folytán, a külföldön is kínos feltűnést keltett és mindenféle túlzásokkal bővülve terjedt tovább. Illetékes helyen erre felkérték dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsost és dr. Patai Józsefet, mint a Jewish Agency magyarországi képviselőit annak a közlésére, hogy új numerus claususról szó sincs, ilyesmire nem is gondoltak és az egész csak fatális félreértésből származott. Ez a kategorikus hivatalos cáfolat így magában véve, ugyebár mindenképp örvendetes és senkinek se lehet ellene kifogása. És nem lehet kifogás az ellen sem, hogy ugyanakkor illetékes helyen kijelentették dr. Friedmann Ignác és dr. Patai József előtt, hogy a Jewish Agency törekvéseit jól ismerik és emberbaráti céljait kellőképpen méltányolják. Jól tudják, mily nehéz munkát kellett Palesztinában végezni, hogy azok a kiváló eredmények, amelyeket az újjáépítés már eddig is elért, megérlelődhessenek. A Pro Palesztina vezető férfiai természetesen meglepődéssel vették tudomásul az utóbbi nyilatkozatot, amely eleven cáfolata annak a tendenciózusan terjesztett hírnék, hogy illetékes helyen a Palesztina-munkában való részvételt hazafias szempontból aggályosnak tartják. Persze készséggel adták tovább az új numerus claususról terjesztett hír cáfolatát is, amit viszont a külföldön vettek szívesen tudomásul. Sőt a legtöbb amerikai, angolországi, svájci és franciaországi zsidó orgánus még azt a megjegyzést is fűzte hozzá, hogy örvendetes maga a tény is, hogy illetékes helyen a pártok fölött álló Jewish Agencyhez fordultak. Ezt emelte ki legutóbb a legelterjedtebb nem cionista német zsidó lap, a hamburgi „Israelitisches Familienblatt” is, nem szólva a palesztinai héber napilapokról, amelyek a Zaidó Távirati Iroda (J. T. A.) átvétele nyomán szintén közölték a fenti nyilatkozatot. Amint látjuk tehát, az egész világ szívesen vette tudomásul. És mégis megtörtént a világ csodája, hogy a helyszínen, Pesten, az egyik zsidó hetilap, az „Egyenlőség” fennhangon kijelentette, hogy ő „nem veszi tudomásul”. Mert a Jewish Agencyt elismerhetik ugyan illetékes helyen, de ő nem ismeri el. Sajnáljuk, hogy ebbe a mentalitásba sikerült helevinnie Sándor Pált, akinek egyébként Friedmann Ignác megadta a választ a többi három zsidó hetilap, a „Zsidó Szemle”, a „Szombat” és az „Országos Egyetértés” hasábjain*), rámutatva arra, hogy igaz hazafinak a zsidóság és a külföldi sajtó megnyugtatója ellen kifogása nem lehet. „Az igaz hazafit sem a hiúság, sem a prioritás elve nem vezeti. Csak a lényeg nézi, a lényeg megvalósult. A megnyugvás a hivatalos cáfolat nyomán beállott. Hogy ez a Jewish Agency útján történt, ez nem hűn, hanem érdem. A

*) Az „Egyetértés”-ben Sass Irén világított bele a „nem vesszük tudomásul” kulisszatitkaiba.

Jewish Agency a világ zsidóságának legelbkelőbb reprezentánsait egyesíti magában. A külföldi zsidóság, és nem a hazai zsidóság felvilágosításán volt a döntő súly: utóbbi esetben megfelelhetett volna e célnak akár az orthodox, akár a neolog országos iroda. A magyar zsidó únióról nem szölok. Könyves Kálmán mai napig érvényben levő törvénye folytán: „Boszorkányok felett, amelyek róla léteznek, senki sem ülhet törvényt...”

OBJEKTÍV JEGYZET AZ OBJEKTÍV KRITIKÁRÓL.

Mi az objektív kritika? Ez a kérdés merült fel az egyik hitközségi ülésen, amelyen Patai József annak a véleményének adott kifejezést, hogy a sajtó függetlensége és szabadsága a híralathan a zsidóság szempontjából értékesebb, mintha állandóan bókokkal, hízlegésekkel egymásnak kedveskedünk és közben az ügy maga a kitartó misebérach-ülések székei között a földre pottyan. Igen ám, de csak az objektív kritikanak van létjogosultsága — hangzik az ellenvetés. Azonban ott a baj, hogy mindenki onmagára nézve csak azt tartja objektívnek, aki róla szépet mond. A nagy Goldzieher Ignác, a pesti hitközség volt titkára, bizonyára személyes tapasztalat alapján szokta mondani: „Nincs az a dicséret, amit egy hitközségi vezető-férfi el ne bírna.” Ki ítélheti meg tehát, hogy egy kritika objektív? Semmiesetre sem az érdekelt fél. Ha pl. a bürgözkismihályi hitközség elnökéről az általa kissé drágán favorizált „Bürgözkismihályi Trombitás és Vidéke” azt fogja írni, hogy ő „személyesen egyesíti Mózes, Ezsáját, Dávid királyt, Majmonidest, Spinozát és a vilnai gaont, az illető bürgözkismihályi elnök bizonyára azt fogja mondani: „Látják, ez egy objektív ember!” És ha akad valaki, aki a fenti történelmi dicséretalmozásokra szeliden megjegyzné, hogy „talán, talán még sem egészen, talán ki kellene hagyni vagy Spinozát vagy a vilnai gaont” — úgy találnak egyes bürgözkismihályi hívek, hogy „ez egy elfogult kritikus ember”. És ha végül a bürgözkismihályi hitközség úgy gondolná, hogy he kell zárni az izr. elemi iskolát, mert az izr. tanítónak szánt néhányévi fizetésből el kell küldeni a „Bürgözkismihályi Trombitás” igen kedves és behízlgő hangú okjektív szerkesztőjét Londonba, hogy a helyszínről hozzon schwarz auf weiss hiteles bizonyítékokat arról, hogy az angol kormányknak két izr. vallású minisztere van, amit az egész világsajtóhan kételkedő helyi tűzoltóparancsnoknak hivatalos dokumentumokkal kell az orra alá dörzsölni, hogy ezentúl ő is vegyen fel izr. tagokat az önkéntes tűzoltóárdájába — és erre egy másik orgánus azt mondaná igen szeliden, hogy „hármilyen fontos és világrengető a tűzoltóparancsnok véleménye és a dicső gárdatagság, mégis talán inkább tartsuk meg az izr. iskolát, mint a londoni utat. — bizonyára szintén akadnának Bürgözkismihályon örökké tapsoló hívek, akik ezt mondanák: Diszkrét, hízalmas kérdés ez, amihez nem lehet hozzászólni. Csak egy objektív ember szólhat hozzá: a londoni utazó. Ép ezért igen nehéz az objektívításkritériumát meghatározni. És leghelyesebb, ha a sajtó függetlenségét teljesen érintetlenül hagyjuk. Hogy objektív-e vagy nem, azt a közvéleményre kell bízni.

**Perzsaszőnyeg mindig érték,
Nincsen annál szebb ajándék!**

Művészí szobrok
Virintárgyak igazán olcsón!

ANTIKART RT-nál

(Iq. Sternberg J. Z.)

VII., Dob- és Kazinczy-utca sarkán

DÉSI GÉZA MAGYARÁZATA.

Az egyik zsidó hetilaphan olvastuk, hogy Dési Géza illetékes helyen magyarázatot adott annak, miért tiltakozott két évvel ezelőtt a Jewish Agency zürichi nagytanácsülésének megtartása ellen. Mindenesetre örvendetes maga a tény, hogy Dési Géza szükségesnek találta magyarázatot adni akkori állásfoglalásának, ami annál nagyobb feltűnést keltett, minthogy Dési Géza volt az, aki a magyarországi cionista szervezet alapszabályainak jóváhagyása körül sokat fáradozott és dr. Kahán Niszonhoz írt levelében a cionista ügy lelkes támogatását a jövőre is megígérte, sőt Kahán drt a támogatás megindítóan meleg ígéretének nyilvánossághozására is felhatalmazta. Akkoriban az „Egyenlőség” Dési Gézát, Vészi Józsefet, Székely Ferencet a zsidóság áruháza kiáltotta ki, amiért az egységes párt felé a hűke útját egyengette. Nem tételezzük föl, hogy Dési Géza most illetékes helyen ellene fordult volna a cionizmusnak, amelyet pár évvel ezelőtt ugyancsak illetékes helyen oly melegen pártolt. Annál kevésbé lehetett erre oka, mert hiszen azóta a Palesztina-munka segítői közé álltak nagy áldozatkészséggel a nem cionisták is az egész világon. A Jewish Agency magyarországi képviselői között foglal helyet Lőw Imánuel főrabbi és felsőházi tag, Fischer Gyula (főrabbi, Székely Ferenc udvari tanácsos, Török Lajos egyetemi tanár, dr. Kiss Arnold vezető főrabbi, Makai Ernő vezérigazgató, dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, dr. Patai József, dr. Issák Ede és a fentemlített dr. Kahán Niszon, akikkel Dési Géza a cionizmust támogató levelét intézte. Nem adhatott tehát Dési Géza illetékes helyen más magyarázatot az ő tiltakozásának, mint azt, hogy „tévés információk alapján történt. Hogy az informátora is tévedéshől tette-e, nem tudjuk.

E héten jelenik meg Patai József HERZL könyve

370 oldalas album alakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Pro Palesztina kiadás

NEIGER

J. rituális étterme
Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére
kötön diszterem: Ujjonnan átalakítva

Kötönű
4 fogásos ebédet hához szállítunk P 1.80-ért

SIREMLÉKET

Kivételes olcsó árban vásárolhat valódi márvány, gránit
és nagybátony-ujlaki műkő

Kálmán István kőfaragó-mesternél
BUDAPEST, VII., KÁROLY-KÖRÚT 9. II. UDV

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

Joachim
Stutschewsky,
a világhírű
bécsi cselló-
művész és
zeneszerző,
aki a Mult és
Jövő okt. 25-i
kulturstjén
eredeti bibli-
kompozícióit
fogja bemu-
tatni.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM EGYESÜLET FELHÍVÁSA.

Az egyetemes és a magyar zsidó kultúrát szolgáló intézmények száma megszorodott eggyel és ez az új intézmény vezetősége kéri szóval fordul a zsidó társadalomhoz: hitközségekhez, szentegyletekhez, magánosokhoz, fogadják be ezt az új intézményt szívükbe azzal a szeretettel és lelkesedéssel, mint amilyen lelkesedéssel, hittel és hiralommal az alapítók csoportja azt megteremtette.

Minden népnek, minden vallásfelekezetnek büszkesége a története, kultúrájának régi volta a dicső vagy szomorú korszakok emlékei, melyek láthatatlan szálakkal fűzik egymáshoz az élő és letűnt nemzedékeket.

A múzeum a történelem, a kultúra keresztmetszete. A régmúlt korok emlékeit őrző, tiszteletet és némaságot parancsoló termékből emelt fővel távozik az a látogató, aki népének, felekezetének, nagy elődeinek életébe és munkálkodásába bepillantva, erőt és hitet merít a Ma felőlő küzdelmeihez.

Kéri szóval fordulunk mindenkinek. Akinek a zsidó múltira vonatkozó emlék van hirtokában: templomi szerelvény, akár régisége vagy művészi kivitele által kitűnő hármilyen diszitmény, könyv, emléktárgy, tábla, felirat, hirdetemény stb., amennyiben az közszemlére tételre alkalmas, — értesítsen bennünket róla és ajánlja fel múzeumunknak. Aki nem akar tulajdonától megválni, az ajánlja fel letét gyanánt a múzeumnak, ahonnan az hármikor elvihető és a leg gondosabb őrizet alatt a legméltóbb helyen lesz. Minden tárgy mellett az ajándékozó vagy letető közület, illetve egyén neve fel lesz tüntetve.

Az Országos Magyar Zsidó Múzeum tudományos és művészeti egyesület elnöksége nevében

Wertheimer Adolf elnök. dr. Munkácsi Ernő titkár.

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kelmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

A LAPOK TERJEDELMEÉT korlátozó rendelet a „Mult és Jövő”-t is érinti. Ehhez képest legnagyobb sajnálatunkra mi is kénytelenek vagyunk 8 oldallal kevesebbet adni olvasóinknak. Igyekeztünk azonban a korlátozást a hirdetéseknek szánt oldalakra redukálni, hogy a folyóirat tartalmassága és változatossága ne csökkenjen. Mihelyt a korlátozó rendeletet hatálytalanítják, kárpótolni fogjuk ezenkívül is olvasóinkat.

A „Mult és Jövő” szerkesztősége.

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM.

Nemsokára új hajlékába költözhetik. A pompás palotába, melyet a pesti hitközség emelt számára a Dohány-utcai templom mellett. A legutóbbi ülésen Wertheimer Adolf elnöklete alatt már kialakult a múzeum jövővé felépítésének programja. Dr. Munkácsi Ernő nagyszabású exposéban fejtette ki a múzeum működésének feladatait: „hű tükre legyen a magyar zsidóság történeti multjának és tájékoztasson az egyetemes zsidóság történeti emlékeiről és ennek keretében ott lássuk a Szentföld emlékeit is.” A különböző bizottságok elnökéül Friedmann Ignác, Gerő Ödön, Marcali Henrik, Patai József és Szabolcsi Lajost választották meg. Élénk visszhangot talált Székely Ferenc udvari tanácsos indítványja, hogy a múzeumba külön Herl-szobát és Nordau-szobát létesítsenek, ami a külföldi zsidóságra is nagy vonzóerővel fog bírni.

STERN SAMU SEGÉLYAKCIÓJA. Stern Samu udvari tanácsos, a Pesti Izr. Hitközség elnöke az ünnepek alkalmával felhívással fordult a fővárosi zsidósághoz, hogy a küszöbön álló nehéz tél előtt járuljanak hozzá a szegény zsidó lakosság érdekében megindított segítőakcióhoz. Az elnök népkönyhát akar felállítani a város minden részében, hogy minden rászorulóknak jusson legalább meleg ebéd és egy fél kiló kenyér. Egyúttal melegedőhelyiségekről is óhajt gondoskodni, ahová mindenki betérhet és néhány órát eltölthet. Stern Samu felhívása erős visszhangra talált. Annál is inkább, mint hogy köztudomású, hogy a pesti hitközség maga a mai súlyos viszonyok között nem fedezheti ezeket a rendkívüli kiadásokat. Már az ünnepek alatt nagyobb adományokat ajánlottak fel külön e célra a templomokban. És remélhető, hogy az akció a teljes siker jegyében fog lefolyni és legalább átmenetileg enyhíteni fogja a nyomort.

HALL CAINE HALÁLA. Hall Caine, a nagy angol költő a napokban elbűny. Még emlékeztetek azok a szavai, melyeket egy londoni cionistagyűlés alkalmával mondott: „Ha zsidó volnék, úgy nagyon büszke lennék erre — büszke lennék rá, hogy egy ősi fajhoz tartozom, amely annyi nagy embert adott; büszke lennék egy nemzetre, amely még mindig oly jelentős szerepet játszik a világ eseményeiben, bár nincs sem trónja, sem királya, sem katonája, sem egy arasznyi földterülete; büszke lennék egy irodalomra, amely a Szentírásban oly magasságot ért el, hogy az emberi szellem többi mesterművei még közelébe

sem emelkednek; büszke lennék, hogy alkalmam van részt venni abban az erőmegfeszítésben, mely a szegény, pusztá Palesztinát a termékenység és jólét országává varázsolja; de legbüszkébbé az a lehetőség tenne, amely most nyitva áll a zsidók előtt: hogy munkálkodhatnak népük szegényei és elnyomottjai érdekében és megvalósíthatják azt a hatalmas, vallásos reménységet, amely háromezer kegyetlen éven keresztül fentartotta őket.”

Hall Caine ezen egyszerű szavait Herzl is idézte ötödik kongresszusi megnyitóbeszédében.

A KASSAI ZSIDÓ ÁRVÁHÁZ ÉS TANONCOTTHON FELAVATÁSA. Szeptember 6-án avatták föl a szlovákiai zsidó szociális segélyegylet által felépített árvaházat és tanoncotthont. A felavatás ünnepélyes keretek között folyt le, a szlovákiai hatóságok dr. Emil Bada főtanácsos, a minisztérium Mikusalek mérnök, Kassa város dr. Vladimír Mutnansky polgármester és Varga Kálmán tanácsos által voltak képviselve. Továbbá megjelentek még Tost kanonok, városi lelkész, dr. Augustin Hesek püspöki jegyző, a kassai püspök képviselőjében, Slunecsko generális a Vöröskereszt, dr. Ján Slabej a Masarykova Lyga képviselőjében és dr. Bernhard Kahn, a Joint európai igazgatója. A kassai neolog és orth. izr. hitközségek és a helyi jótékonyági egyesületek is résztvettek a nagyszabású ünnepségen, mely Matzner Sámuelné elnökösszony megnyitóbeszédével kezdődött és a hatóságok és testületek képviselőinek felszólalásai után Eckstein rabbi ünnepi imájával ért véget.

SARAH TOMASCHOFF HÉBER DALESTJE. Október 8-án este fél 9-kor a Zeneakadémiában. A „Mult és Jövő” tavalyi kultürestjén mutatkozott be a pesti közönségnek Sarah Tomaschoff, aki ritkaságszámba menő, meleg alhangjával nagy feltűnést keltett. Joachim Stutschevsky, a világhírű bécsi zeneszerző, akivel együtt lépett fel, úgy nyilatkozott róla, hogy a legszebb althang, amelyet eddig ismert. Külföldi rádióban héber koncertekkel debütált. Budapesti hangversenyét is nagyrészt héber műsorral tölti ki. Ezenkívül jiddis népdalokat, olasz áriákat és új magyar dalokat mutat be. Tomaschoff Sára férjével, dr. Tomaschoff Bertalan pozsonyi ügyvéddel együtt a zsidó reneszansz lankadatlan munkása. A pesti hangverseny nagy érdeklődése előzi meg. Jegyek Rózsavölgyinél és a Zeneakadémia portásánál kaphatók.

RÓTH TESTVÉREK

ÓRA- ÉS ÉKSZERÁRU-KERESKEDŐK

Budapest, VII., Dob-utca 16. V. é. I. 28

Legelősből bevásárlási forrás. Nagy (Gozsdu-udvar)
raktár minden fajta márkás zsebórákban, ékszerekben és ezüstművekben. TELEFON:
Előnyös fizelési feltételek mellett is. J. 414-17

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

TELEFON: JÓZSEF 414-92

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-láz

Október hó végén
m e g n y í l i k

a Mult és Jövő
művészeti
szalónja

V, VILMOS CSÁSZAR ÚT 34, I. EM.
Állandó kiállítás.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZETI SZALÓN
KIÁLLÍTÁSAIT

Minden előfizetőnk díjtalanul látogathatja; a kiállításainkkal kapcsolatos előadásainkon ingyenesen vehet részt; vásárlásoknál 20 százalék kedvezményben részesül. Művészi vonatkozású érdeklődéseikre előfizetőink díjtalan felvilágosítást, tanácsokat kapnak.

A Mult és Jövő Művészeti Szalon kiállításról kiállításra sorsolásokat rendez, amelyen minden előfizetőnk, aki 5 pengő értékű könyvet vásárol, díjtalanul vesz részt. Azok, akik nem előfizetői lapunknak, sorsolásunkban való részvételükért 10 pengőt fizetnek.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZETI SZALON a tiszta művészi értékek propagálója s így a legjobbat nyújtja a súlyos gazdasági helyzethez mért legalacsonyabb árakon.

Gerson Margolies bécs-lipótvárosi főkantor és koncert-tenorista, aki a Mult és Jövő október 25-iki kultúrestjén héber dalokat és szentföldi áriákat fog bemutatni

A Mult és Jövő Művészeti Szalon révén bármely kiadású művészeti könyv, vagy illusztrációs munka, valamint a szentföldi irodalom és művészet termékei kedvezményesen beszerezhetők.

SEBŐK STEFI, a Városi Színház művésznője, aki tavaly Galli Curci helyett a „Szevillai borbély“-ban Rosina szerepét oly nagy sikerrel énekelte és azóta is sikereit tettezte, szintén fellép a „Mult és Jövő“ október 25-i kultúrestjén. A fiatal művésznőt Németország egyik első operájához hívták meg.

DR. STERN MÓR: A SZATMARI ZSIDÓK ÚTJA. Lapzártakor kaptuk Dr. Stern Mór szatmári ügyvéd érdekes történelmi anyagot felölelő művét. Ismertetésére legközelebb visszatérünk.

HALÁLOZÁS. Stern Abrahám igazgatónak, az ismert nevű pedagógusnak neje 69 éves korában elhunyt. A nemes matróna hűséges munkatársa volt férjének, a pesti zsidó generációk nagy nevelőjének.

KORREPETALÁST vagy délutánra irodai elfoglaltságot keres érteztégiző, hosszabb irodai gyakorlattal bíró intelligens urilány, német, francia tudással.

Cím a kiadóban!

POLLÁK SAROLTA kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálak kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE“ krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrássy-út 38, I. em. Párisi áruházszal szemben

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos vágállomás
a Parkosráti szülőtelepvel szemben
Telefon: Aut. 572-59

lelkismerete, ruhája tisztá lesz, ha „Menorah” orth. kóser szappant vesz

Menorah

ארטה כשר

Szappan és mosópor

Rauchwenger
salgótarjáni szappangyár

RUHÁT A SZEGÉNYEKNEK. A Pesti Izr. Nőegylet elnöksége azzal a bensőséges kérelemmel fordul a nemes emberbarátok jó szívéhez, hogy az egyesület irodájába (VII., Kertész ucca 36) nélkülöző szegények közötti kiosztásra minél nagyobb mennyiségben használt ruhát, fehérneműt, cipőt stb. küldeni szívesek legyenek, hogy az egyesület vezetőségének még a dermesztő hideg beállta előtt módjában legyen rajtuk némileg segíteni.

RABBI MOZES MÜNZ EMLÉKÜNNEPÉLYT rendezett az óbudai izr. hitközség és Szentegylet, valamint a Menuchó Nechaunó Egyesület, melynek alapítója rabbi Mozes Münz volt. Az emlékbeszédet Münz rabbi halálának századik évfordulója alkalmából dr. Neumann József főrabbi tartotta lendületesen, méltatva nagy elődjének egész működését. Weisz Simon, a Menuchó Nechaunó elnöke átadta a Münz-emlékmécsést a hitközségnek, melynek nevében Denhof Mór alelnök mondott meleg beszédet.

GÁSPÁR BERNÁT az ismert kitünő nyelvmester (Szondy-utca 94), aki tavaly III értékes kötetet adományozott a jeruzsálemi könyvtárnak, a napokban ismét 80 kötetet küldött a Héber Egyetem könyvtára számára.

KULTÜRESTÉK FIUMÉBAN ÉS ABRAZIÁBAN. Fehér Artúr olaszországi szereplését úgy a hazai, mint az olasz újságok elismerően méltatták. Abhazsiában a hitközség vendége volt a kiváló művész, dr. Stern Sándor főrabbi készítette elő az Estélyt dr. Kurz kultúregyesületi elnökkel. Fiumében a Cionista Ifjúsági Egyesület rendezésében magyar és német nyelven mutatkozott be nagy sikerrel Fehér Artúr. A kitünően sikerült estély dr. Polgár Ferenc elnök érdeme, akinek segítőtársa Eduardo Granic volt. A magyar költők verseit dr. Grosser Jenőné (Fedor Feri) fordította németre kitünő sikerrel.

LÁZÁR ÉVA KIÁLLÍTÁSA. Lázár Éva, akinek érdekes zsidótárgyú, újszerű földolgozású képeit már több ízben reprodukáltuk, sorozatos kiállítást rendez Erdély nagy városában. Legutóbb Kolozsvárott mutatta be műveit és az egész sajtó a legnagyobb elismerés hangján méltatta a fiatal művésznő kitünő alkotásait. Lázár Éva képei rövidesen Budapesten is kiállításra kerülnek.

FELHÍVÁS! A jeruzsálemi egyetemen tanuló magyar zsidó diákoknak a következő magyar kiadású filozófiai munkákra van szükségük: Spinoza: Tractatus Politicus; Spinoza: Levelei; Locke: Gondolatok a nevelésről; Leibnitz: Értekezések; Hume: Vizsgálódás az emberi természetről; Rousseau: Naplója; Fichte: Az Író; Spinoza: Etikája; I. Filozófiai Írók Tára: Descartes; VIII. Filozófiai Írók Tára: Kant Prolegomenai; XVII. Filozófiai Írók Tára: Schopenhauer; XXI. Filozófiai Írók Tára: Berkeley; XXI. Filozófiai Írók Tára: Platon III.; XXIV. Filozófiai Írók Tára: Condillac; XXV. Filozófiai Írók Tára: Giordano Bruno; XXVIII. Filozófiai Írók Tára: Aristoteles; Schopenhauer: Halálról; Kant: A tiszta ész kritikája. Kérem a palesztinai zsidó kultúra iránt érdeklődőket, hogy akik ily könyvek birtokában vannak, azokat a Pro Palesztina Szövetség irodájába (Budapest, Teréz-körút 40/42. IV. em. 2.) minél előbb eljuttatni szíveskedjenek. Ezert előre is hálás köszönetet mondunk. Prof. dr. Donáth Gyula egyetemi tanár, a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége Egyetemi Bizottságának elnöke.

SZEREZZE MEG ÖN IS a lehetőségét annak, hogy ne legyen kedvetlen, kilátástalan az élete, hanem *reményessége* legyen egy szebb élet és boldogabb jövő iránt! Vegyen egy *osztálysorsjegyet*, önmagának és családjának tesz vele szolgálatot, mert mihelyt sorsjegye van, már meg is szerezte a jöleső reményt, hogy 10.000, 20.000, 25.000, 30.000, 40.000, 50.000, 100.000, 200.000, 300.000 pengőt nyerhessen. 42.000 sorsjegyet sorsolnak ki az új sorsjátékban, közel 8 millió pengő készpénzben. *Tehát szerencse fel!* Mindenkinek és minden egyes sorsjegynek egyenlő a nyerési esélye! A húzások október 16-án kezdődnek. A sorsjegyek hivatalos árai: egész sorsjegy 24.— P, fél sorsjegy 12.— P, negyed sorsjegy 6.— P, nyolcad sorsjegy 3.— P az összes árusítónál.

KUFFLER כשר ETTEREM
Vilmos császár-út 39. Halás-utca sarkán
Aldi út 1902-ben
Telefon: Aul. 167 57

Étlapszerint
választható **menü** délután **1.80**
Esti 1.60 leves, sült, tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napi bérletjegyért külön engedmény. Üzenetvétel és lakodalmak részére külön terem. Menürendszer alapján is!

SIRKÖVEK

Városi Hírlap: Budapest, VII., Károly-körút 3/a
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarkán

PFEIFER ÉS HESZKY Kőfaragómesterek
sirkővekiárók

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrejelzett időny miatt lezárt díjak!

SZENTIRÁSUNK KIALAKULÁSA, ESZMÉI, HATÁSA
 c. munkám e lap f. é. szeptemberi számában oly beható
 méltatásban részesült dr. Heller Bernát részéről, minőre
 egy, a nagyközönség számára irt, sem az oly mély tanul-
 mányokkal foglalkozó tudós részéről, sem pedig egy álta-
 lános érdekű folyóirat részéről nem számíthatott. A sok
 elismerés mellett is, melytől a cikk csaknem áradozik, fel
 kell tennem, hogy a nagy térjuttatás a könyv kiadóját, az
 Izr. Magy. Irodalmi Társulatot illetve s ha nekem csupán
 a kritikai megjegyzések lettek volna szánva, akkor is le-
 kötelező volna rám a nagy figyelem.

De amily hajthatlan hajnoka Heller az igazságnak, oly
 kevésbé tartotta szem előtt az ily nagy közönség elé való
 munka megírásának kellekeit. A „das weise Verschweigen“
 módszerét ajánlatosnak tartja ugyan a Pester Lloyd-beli
 szép ismertetésében, de a tudomány és a hagyomány állás-
 pontja közötti hid verésére őt már lelkiismerete rá nem
 viszi. Én pedig ebben látom munkám egyik érdemét. Fő-
 kép ebből a szempontból kell tehát álláspontomat igazol-
 nom, anélkül, hogy az övé iránti feltétlen respektusomat
 ez csökkenteném. Tudom azonban, hogy visszaélnék e lap
 vendégszeretetével, ha az egyes részletekre vonatkozó el-
 lenvetéseimmel terhelném, az olvasóközönség pedig aligha
 venné magának a fáradságot azokat a Heller megjegyzései-
 vel egybevetni, azért csak arra utalok e helyütt, hogy el-
 lenvetéseimet más, szűkebb tudományos helyen teszem
 közzé. Egyik-másik szélesebb kört érdeklő kérdésre azon-
 ban a Mult és Jövő hasábjain visszatérek.

Köszönetemet Hellernek már most is ki kell fejeznem,
 hogy alkalmat adott pár oly észrevételem közlésére, amely
 — eltekintve a magam álláspontjának igazolásától — talán
 számíthat szakemberek és nagyközönség érdeklődésére.

Dr. Fényes Már.

Magy. Kir. Osztálysorsjáték

84.000 sorsjegy 42.000 nyeremény

Minden második sorsjegy nyer

Legnagyobb nyeremény szerencsés esetben

500.000

azaz egy félmillió pengő

Jutalom és nyeremények készpénzben

300.000	50.000	25.000
200.000	40.000	20.000
100.000	30.000	15.000

rtb. pengő, összesen közel 8 millió pengő

Huzás október 16-án kezdődik!

Az I osztályú sorsjegyek bivalóságos ára
 Nyolcad 3 pengő | Fél. . 12 pengő
 Negyed 6 pengő | Egész 24 pengő

Sorsjegyek az összes árusítónál

ORIENTALISCHE TEPPICHE

Ignatz Radó

Baden, Franz-Josef-Ring 25

TELEPHON

3 3 9

TELEPHON

4 4 5

Übernahme jedweder
 Reparatur von orien-
 talischen Teppichen
 Grosse Auswahl zu
 billigsten Preisen und
 Zahlungskonditionen.

MAX LIEBERMANN A ZSIDÓ ÚJJAÉPÍTÉSÉRT. A
 „Haarec“ című Tel Avivban megjelenő héber napilap közli
 Max Liebermannnak, a világhírű festőnek levelét M. Dizen-
 goff polgármesterhez. A levél így hangzik: „Igen tisztelt
 Úram! Nyolcvanegyedik születésnapom alkalmára küldött
 távirati és levélbeli üdvözlétének nagyon megörültem. Kö-
 szönöm Önnek és palesztinai pályatársaimnak! A művé-
 szet önmagában nem ismer vallási vagy politikai etrmé-
 szetű különbséget. Más azonban a művészek esete, akiket
 vallási és hazai szálak fűznek egymáshoz. Én ugyan min-
 denkor németnek éreztem magam, mindazonáltal a zsidó-
 sághoz való hozzátartozandóságom érzete élénken él ben-
 nem. Ezért nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy a palesz-
 tinai művészek az ön közvetítésével elküldték hozzám sze-
 retetük jelét. Születésem évfordulója alkalmára elküldte
 hozzám Herhert Eulenberg, a híres német író Palesztiná-
 ról irt könyvét, amelyben lelkesen méltatja a cionista újjá-
 építést. Ezt a méltatást annál inkább is meg kell jegyezni,
 minthogy a szerző katolikus vallású. Nem vagyok ugyan
 cionista (egy régebbi generációhoz tartozom), de nagy
 érdeklődéssel figyelem a cionizmus nemes munkáját. Kívá-
 nok az országnak fejlődést és felvirágzást.

Hálás tisztelettel: Max Liebermann.“

TÓRAAJÁNDEKOZÁS. Szabó Rezső, a pávauccai
 templom előjárója és neje fiuk harmincvéja alkalmából új
 tórat ajándékoztak, amelyet sátorosünnepkor avattak fel
 ünnepélyesen a pávauccai templomban.

Ágyhuzatok, Asztalneműek, Paplanok nagy választékban

SZÉKELY JENO

cégüél, Budapest, IV, Palófi Sándor-utca 8

AZ ALFÖLDI SZENTEGYLETEK SERLEGSZÖVET-SÉGE megalakult *Lompel Béla*, a szentesi Szentegylet egyik vezetőjének kezdeményezésére. A szövetségnek, melyben a szentesi, kecskeméti, nagykőrösi, csongrádi és abonyi Szentegyletek tömörültek, igen komoly és figyelemreméltó tervei vannak, hogy gyakorlati téren miként hasznosítsák azt a nagy erkölcsi erőt, melyet az alföldi Chevrák nemesei összefogása jelent.

EGY 21 ÉVES, lélekben nagyon gazdag urileány, ki-nek szülei tönkrementek, elhelyezkedést keres olyan elő-kező uriháznál, esetleg magános urinőhöz, hol családtagnak tekintenék.

Urileány jelégére a kiadóba.

A FELEBARÁTI SZERETET EGYLET (Áhávász Réim) a Pesti Izr. Hitközség székházában tartotta harmincadik jubiláris közgyűlését *Ungár Ármin* elnök vezetése mellett. *Hübsch Alfréd* titkár előterjesztette elmúlt évi jelentését. Elnökhelyettesnek egyhangulag ifj. *Weisz Gyula* ismert emberbarátot, alelnöknek dr. *Majtényi Nándor* főorvost, a Rombach uccai templom előljáróit választották meg. Dr. *Fischer Benjamin* főrabbi, dr. *Bártfai Farkas Samu* és *Reichenberg Jakab* felszólalása után *Ungár Ármin* elnök lelkesítő szavakkal zárta be a közgyűlést.

HÁZASSÁG.

Wollner Géza (Súrany) és *Holländer Kató* (Vel. Berezna) házasságot kötöttek.

Donáth Árpád (Beregszász) és *Berger Böske* (Beregszász) házasságot kötöttek.

Langdorf Sándor (Stara Lubovna) és *Donáth Mariska* (Beregszász) házasságot kötöttek.

Stern Adélkát Nyirbaktáról eljegyezte *Waldner Miklós* Oradea.

Müller József könyvnyakkereskedő Budapest, *Gutt-mann Gizike* Szarvas, jegyesek.

HALÁLOZÁS.

Súlyos csapás érte dr. *Hajdu Marcellt*, a pesti izr. hit-község elnökhelyettesét. Fia, *Hajdu Péter* hosszú szenvedés után, 25 éves korában elhunyt. Mély részvétellel kísérték az élete virágában elhunyt ifjút utolsó útjára.

Rabbi *Kálmán Weber* pöstyéni főrabbi, a szlovénzeki ortodoxia vezető alakja, tragikus szerencsétlenség következtében elhunyt. Nagy részvétellel kísérték utolsó útjára.

R. Szimcha Bródy, a kiváló talmud-tudós 99 éves korában elhunyt. Temetésén *Sussmann rabbi* méltatta az el-költözött érdemeit. „Olyan ő, mintha egy töratekerca feküdne most a frigyládjában” — mondta a koporsóra mu-tatva. *R. Szimcha Bródyban* dr. *Hevesi Simon* pesti vezető főrabbi apósát, dr. *Hevesi Ferenc* pesti rabbi nagypapját gyászolja.

Ezrekre menő közönség kísérté utolsó útjára *Baán Hertalan* vezérigazgató nejét, szül. *Roth Berta*, aki 44 éves korában Pozsonyban elhunyt. Nemes és fenkölt egyénisége, mely mindig a munka és emberszeretet szolgálatában állt, általános megbecsülést és köztiszteletet vívott ki magának.

Ullmann Salamon beszercei főrabbi az erdélyi ortodox iroda elnöke Budapesten hirtelen elhunyt. A megboldogultat autón szállították haza; útközben a hívek mindenütt meg-állították, hogy búcsúztassák. A péntek délutáni temetés után a gyászbeszédet vasárnap folytatódott. A főrabbi-széket veje *Spitz Mayer* foglalta el.

ORVOSI HÍR. Dr. *Linksz Arthur*, szemorvos, v. müncheni egyetemi szemklinikai asszisztens, hazatért és rende-lését V., Személynök-utca 9—11, félemelet 2. slatt meg-kezdte. Telefon 26—3—52.

FELHÍVÁS!

A Budapesti Orth. Zsidó Népszatálegyesület (VII., Wesselényi ucca 13. sz., postatakarékpénztári csekkszámla száma: 16.137) naponta 200—250 szegényt lát el meleg étellel. A közeledő ünnepek és az azzal járó óriási kiadá-sok oly nehéz feladatok elé állítják az egyesületet és mun-káját annyira megnehezítik, hogy kénytelen azon hittest-véreihez fordulni, akiket a sors sujtó keze megkímélt, hogy jótékonycélú munkájához nagybecsű adománysikkal hozzá-járulni kegyeskedjenek.

8 ÉVES BIZONYÍTVÁNNYAL rendelkező füszer, gyar-matárú és vegyeskereskedői szakmának minden ágában teljesen jártas és megbízható 30 éves intelligens, izraelita segéd szerény fizetéssel elhelyezkedést keres, vidékre is.

Cím: a kiadóhivatalban.

Bekötési tábla az 1930. évfolyamhoz!

Nyolcvoldalas teljes tartalomjegyzékkel
Ára 3 pengő és port!
Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Elsőrangú konyha! • Menü-rendszer!

Orth. כשרות kosztot jól, olcsón a

Holländer foto étkezdében

Kereskedők
falalkozohelye

kaphat. • Flófizetők előnye árkedvezményben
részesülnek • Lakodalmak rendezésél olcsón
és izlésesen vállalom.

BUDAPEST VI, KIRÁLY-UTCA 14, FÖLDSZINT 5

Templomi himzéseket

készít művészies kivitelben, régi
himzéseknak átdolgozását
elvallalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,

Kossuth Lajos-utca 3.

Telefon: Aut 856—32

SIREMLEKEK

bel- és külföldi márványokból
legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KÖFARAGÓMESTER

SIRKÖRAKTÁRA

Telefon: Aut. 246-74
Teravrajzok díta anut

V., Pozsonyi-út 1—3

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár út 34.

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmeidek Géza.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára